

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΕΠΟΙΚΙΣΜΟΙ ΣΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΗΣ ΝΕΑΠΟΛΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ ΑΙΩΝΑ

Ἄρκετὲς εἶναι οἱ πληροφορίες ποὺ σώθηκαν γιὰ ἐλληνικὲς μεταναστεύσεις στὸ βασίλειο τῆς Νεάπολης ἢ σὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς ἰσπανοκρατούμενης Κάτω Ἰταλίας κατὰ τὸν 16ο αἰώνα. Μερικὲς ἀναφέρονται σὲ σποραδικὲς περιπτώσεις ἐποικισμοῦ, μὲ "Ἕλληνες φυγάδες, τῆς Καλαβρίας, τῆς Ἀπουλίας καὶ τῆς Σικελίας¹. Οἱ πιὸ πολλές ὅμως μαρτυρίες εἶναι σχετικὲς μὲ τὴν ὁμαδικὴ φυγὴ τῶν κατοίκων τῆς Πάτρας, τῆς Ἀνδρούσας, τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης καὶ μερικῶν ἀκόμη περιοχῶν τῆς νοτιοδυτικῆς Πελοποννήσου, ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε ὕστερα ἀπὸ τὴ λήξη τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Andrea Doria στὴ νότια Ἑλλάδα καὶ τὸ ἄδοξο τέλος τῆς πρόσκαιρης ἰσπανικῆς κατοχῆς τῆς Κορώνης (1532-1534). Ἡ μετανάστευση ἐκείνη τῶν Πελοποννησίων (γιὰ τὴν ὁποία πολλὰ στοιχεῖα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀντλήσῃ ἀπὸ σημαντικὰ ἔγγραφα τῶν ἀρχείων τῆς Νεάπολης, ποὺ δημοσιεύτηκαν πρὶν ἀπὸ χρόνια ἀσχολίαστα καὶ μὲ λάθη στὸν «Νέον Ἑλληνομνήμονα»²) προκάλεσε, καθὼς εἶναι γνωστὸ, καὶ τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς ἀπὸ τὶς πιὸ ἀκμαῖες ἐλληνικὲς παροικίες τῆς Ἰταλίας, τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος τῆς Νεάπολης³.

Ἀντίθετα μὲ τὸν 16ο αἰώνα, οἱ πληροφορίες ποὺ ἔγιναν ὡς τώρα γνωστὲς γιὰ ἐλληνικὲς μεταναστεύσεις στὸ βασίλειο τῆς Νεάπολης κατὰ τὸν 17ο αἰώνα εἶναι καὶ ἐλάχιστες καὶ ἀσαφεῖς⁴. Ἀναζητώντας στὰ ἰσπανικά

1. Γιὰ ὅλες γενικὰ τὶς μεταναστεύσεις Ἑλλήνων (πρὶν ἀπὸ τὸν 17ο καὶ κατὰ τὸν 18ο αἰώνα) στὴν Ἀπουλία, Καλαβρία καὶ Σικελία, βλ. Α. Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη 1964, σ. 64 - 68, 68 - 70, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία πρβ. καὶ τόμ. 3, Θεσσαλονίκη 1968, σ. 138, 267 καὶ 536 - 546.

2. Σπυρ. Π. Ἀμάριου, Μετανάστευσις Ἑλλήνων, ἰδίως Πελοποννησίων, ἀποίκων εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, Νέος Ἑλληνομνήμων 8 (1911) 377 - 461. Ὁ ἐκδότης ὑποσχέθηκε (σ. 380) νὰ τὰ σχολιάσῃ ἀργότερα, ἀλλὰ δὲν πρόλαβε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ὑπόσχεσή του. Μερικὰ ἀκόμη ἔγγραφα γιὰ τὸ ἴδιο θέμα βρέθηκαν στὰ κατὰλοιπὰ του καὶ δημοσιεύτηκαν μὲ πάρα πολλὰ λάθη στὸν Νέον Ἑλληνομνήμονα 20 (1926) 9 - 19 καὶ 158 - 181.

3. Τὴ βιβλιογραφία βλ. στοῦ Ι. Κ. Χασιώτη, Μακάριος, Θεόδωρος καὶ Νικηφόρος οἱ Μελισσηνοὶ (Μελισσοῦργοί), Θεσσαλονίκη 1966, σ. 54 σημ. 1 καὶ 55 σημ. 1, 2.

4. Βλ. F. A. Primaldo Cocco, Casali albanesi nel Tarentino, Grottaferrata 1921, σ. 12 - 13, 72.

ἀρχεῖα μαρτυρίες γιὰ τὴ δραστηριότητα τῶν Ἑλλήνων στὴν ἰσπανικὴ ἐπικράτεια, ἐπισήμανα ἀρκετὰ ἔγγραφα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι τὸν 17ο αἰώνα κάτοικοι ἑλληνικῶν περιοχῶν ἐπιδιώξαν ἀρκετὲς φορὲς νὰ μεταναστεύσουν στὸ βασίλειο τῆς Νεάπολης ἢ ἀκόμα καὶ στὴν ἴδια τὴν ἰβηρικὴ χερσόνησο.

Τὸ 1607 ἡ ἰσπανικὴ κυβέρνησις ἀντιμετώπισε γιὰ πρώτη φορὰ, ὕστερα ἀπὸ τὸ 1534, τὸ ἐνδεχόμενον ὁμαδικῆς μεταφορᾶς ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν ἀπὸ τὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα στὸ βασίλειο τῆς Νεάπολης, τῆς Σικελίας ἢ στὴν Ἰσπανία. Στις 24 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους αὐτοῦ ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Φιλίππου Γ' (1598 - 1621) στὴ Ρώμη D. Francisco de Lemos, δούκας τοῦ Torresano καὶ κόμης de Castro, πρότεινε στὸν βασιλέα του νὰ δεχτῆ τὸν ἐποικισμό τοῦ βασιλείου του μὲ ἑλληνικὲς οἰκογένειες ἀγροτῶν καὶ ἐργατῶν, ποὺ θὰ μεταφέρονταν, ἄγνωστο μὲ ποιὸν τρόπο, ἀπὸ τὴν ὑπόδουλη πατρίδα τους, κυρίως ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, στὴν Ἰταλία. Ἡ εἰσήγησις αὐτὴ πρέπει μᾶλλον νὰ ἔγινε ὕστερα ἀπὸ ἀνάλογες προτάσεις τῶν Ἑλλήνων. Τελικὰ, τὸ σχέδιον τοῦ Castro, ἀφοῦ πέρασε διαδοχικὰ ἀπὸ τὰ δύο ἀνώτατα κρατικὰ συμβούλια τῆς Ἰσπανίας, τὸ Consejo de Estado καὶ τὸ Consejo Supremo de Italia, δὲν προωθήθηκε καθόλου· στὰ πρακτικὰ τουλάχιστον τοῦ πρώτου ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ συμβούλια δὲν κατόρθωσα νὰ ἐπισημάνω ἄλλη μαρτυρία, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα κατατοπιστικὸ σχόλιο γιὰ τὶς παραπάνω προτάσεις τοῦ Ἰσπανοῦ πρεσβευτῆ¹.

Ὡστόσο δύο χρόνια ἀργότερα ἀνακινήθηκαν παρόμοια σχέδια. Στις 28 Δεκεμβρίου 1609 ὁ ἴδιος διπλωμάτης προτείνει καὶ πάλι στὸν βασιλέα Φίλιππο νὰ ἀναλάβῃ νὰ ὑποστηρίξῃ ὁμαδικὴ μετανάστευσις Πελοποννησίων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, ποὺ θὰ ἔρχονταν νὰ ἐγκατασταθοῦν σὲ περιοχὰς τῆς ἰβηρικῆς χερσονήσου². Εὐκαιρία γιὰ νὰ προβάλῃ τὰ σχέδιά του αὐτὰ βρῆκε ὁ Castro στὴν ἐναρξὴ τῶν προγραμμαμάτων ἐποικισμοῦ, ποὺ θὰ ἀρχίζαν τὸν χρόνον ἐκεῖνον νὰ ἐφαρμόζωνται στὴν Ἰσπανία ὕστερα ἀπὸ τὰ μεγάλα κενὰ ποὺ θὰ δημιουργοῦσε στὸν πληθυσμὸ τῆς χώρας, ἰδιαίτερα στις περιοχὰς τῆς Ἐστρεμαδούρας, τῆς Γρανάδας, τῆς Μούρθιας καὶ τῆς Βαλένθιας, ἡ ἔξωσις τῶν κρυπτομουσουλμάνων (mori-

1. Archivo General de Simancas — Sección de Estado, legajo 1874, χωρὶς ἀρίθμηση ἐγγράφου.

2. «... que [οἱ Ἕλληνες μετανάστες] alzarían las manos a Dios de que les veniese esta fortuna y el tomarlas de la Morea y otras provincias del imperio del Turco no sería muy dificultoso...». Μνεία τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Castro στὰ πρακτικὰ τοῦ Consejo de Estado, σὲ συζήτησι ποὺ ἔγινε στὴ Μαδρίτη στις 30 Ἰανουαρίου 1610 (Simancas — Estado, legajo 1862, χωρὶς ἀρίθμ. ἐγγρ.).

scos) τῆς ἰσπανικῆς χερσονήσου, πού εἶχε κιάλας (4 Ἀπριλίου 1609) ἀποφασιστῆ¹.

Ἄλλὰ τὰ σχέδια τοῦ Castro τὰ τορπίλισαν οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Φιλίππου Γ', οἱ ὁποῖοι ἀντέδρασαν ἔντονα γιὰ δυὸ προπάντων λόγους: γιὰτὶ δὲν ἀνέχονταν τὸ ὀρθόδοξο δόγμα τῶν ὑποψηφίων ἀποίκων καὶ ἀκόμη γιὰτὶ δὲν ἔτρεφαν ἐμπιστοσύνη στὴν ἐργατικότητά τους². Ἦταν βέβαια πολὺ δύσκολο γιὰ τοὺς καθολικοὺς συμβούλους τοῦ Ἰσπανοῦ μονάρχη νὰ υἱοθετήσουν ἓνα ἐποικιστικὸ πρόγραμμα, πού ὡς ἀποτέλεσμα θὰ εἶχε τὴν πληθυσμικὴ ἀνάμιξη τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων μὲ τοὺς κατοίκους ἐκεῖνους τῆς χερσονήσου, τοὺς ὁποίους ἀπὸ αἰῶνες προσπαθοῦσαν νὰ καταστήσουν ὅσο γινόταν πιὸ ἀμιγεῖς καθολικοὺς.

Ἐφτὰ χρόνια ἀργότερα, στὰ 1617, ἑκατὸν πενήντα περίπου ἑλληνικὲς οἰκογένειες ἀπὸ τὴ βορειοδυτικὴ Ἑλλάδα ἀποβιβάστηκαν στὴν Barletta, χωρὶς ὅμως νὰ ἐγκατασταθοῦν μόνιμα στὰ ἐδάφη τῆς ἰσπανικῆς ἐπικράτειας. Ὅπως εἶχε συμφωνηθῆ κατὰ τὶς διαπραγματεύσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν μεταναστῶν καὶ τοῦ δούκα τῆς Τοσκάνης Φερδινάνδου Β' τοῦ Μεδίκου (1610 - 1670), οἱ νέες ἐστῖες τῶν Ἑλλήνων εἶχαν ὀριστῆ λίγο βορειότερα, στὴν περιοχὴ τοῦ Abruzzo. Οἱ ἀντιβασιλεῖς λοιπὸν τῆς Σικελίας καὶ τῆς Νεάπολης ἀνέλαβαν νὰ ὑποστηρίξουν τὴν πορεία τῶν ἀποίκων, μεταφέροντάς τους ἀπὸ τὰ δικά τους ἐδάφη πρὸς τὸ Abruzzo³.

Περὶσσότερα καὶ σοβαρότερα προγράμματα μεταναστεύσεων τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Ἰταλία ἄρχισαν νὰ ἐφαρμόζονται ἀργότερα, κατὰ τὶς παραμονὲς τοῦ κρητικοῦ πολέμου (1645 - 1669) καὶ προπάντων ὕστερα ἀπὸ τὴν τουρκοβενετικὴ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1669. Τὰ προγράμματα αὐτὰ εἶχαν ὡς στόχους περιοχὲς τῆς Τοσκάνης, τῆς Γένοβας καὶ τῆς Κορσικῆς⁴, ἀλλὰ — καθὼς θὰ δοῦμε — καὶ τοῦ βασιλείου τῆς Νεάπολης.

1. Γιὰ τὰ σοβαρὰ δημογραφικὰ καὶ οἰκονομικὰ προβλήματα πού δημιουργήθηκαν στὴν Ἰσπανία ὕστερα ἀπὸ τὶς νέες αὐτὲς ἐξώσεις βλ. F. Oriol Catena, La repoblación del reino de Granada después de la expulsión de los moriscos, Boletín de la Universidad de Granada 6 (1935) 305 - 331, 449 - 528, ὅπου μὲ ἄλλο μέρος ἀπὸ τὴν πλούσια διεθνῆ βιβλιογραφία.

2. Simancas — Estado, legajo 1862, χωρὶς ἀριθμ. ἐγγρ.

3. Simancas — Estado, legajo 1453, ἀριθ. 123, 124, 125. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἔγγραφα αὐτά, σώθηκαν στὸ Simancas καὶ ἄλλες μαρτυρίες, τὶς ὁποῖες, συνδυάζοντάς τες μὲ πηγὲς τοῦ Archivio di Stato τῆς Φλωρεντίας, ἐλπίζω νὰ τὶς παρουσιάσω ἀργότερα.

4. A. E. Βακαλοπούλου, Ἱστορία, τόμ. 3, σ. 505 - 507, ὅπου καὶ ἡ προηγούμενη βιβλιογραφία.

Στὰ τέλη τοῦ 1640 ὁ πρόξενος τῆς Νεάπολης στὴ Ζάκυνθο ἀνέλαβε νὰ μεσολαβήσῃ γιὰ τὴν ἔναρξη διαπραγματεύσεων μεταξὺ τῶν Μανιατῶν καὶ τῶν Ἰσπανῶν σκοπὸς τῶν συνεννοήσεων αὐτῶν θὰ ἦταν ἡ ἐφαρμογὴ ἑνὸς ἀρκετὰ φιλοδόξου σχεδίου ὁμαδικῆς μετανάστευσης εἴκοσι χιλιάδων κατοίκων τοῦ Βραχίονα τῆς Μάνης σὲ περιοχὲς τοῦ Lecce καὶ τοῦ Τάραντα. Μολοντοὶ οἱ διαπραγματεύσεις κράτησαν δεκαοχτὼ ὀλόκληρα χρόνια (1640 - 1658), δὲν κατέληξαν τελικὰ σὲ θετικὰ ἀποτελέσματα ¹.

Οἱ προσπάθειες ἄρχισαν ὅταν ἀνώνυμος πράκτορας τοῦ βασιλείου πέρασε στὴ Ζάκυνθο καί, ὕστερα ἀπὸ σύσταση τοῦ ἐκεῖ προξένου τῶν Ἰσπανῶν, κατευθύνθηκε στὴ Μάνη, ὅπου συναντήθηκε μὲ τὸν πρόκριτο Μιχαὴλ Μέδικο. Ὑστερα ἀπὸ τὴν πρώτη αὐτὴ ἐπαφή, ἑκατὸ περίπου πρὸχόντες τῆς Μάνης πέρασαν στὴ Νεάπολη μὲ σκοπὸ νὰ συζητήσουν ἀπευθείας μὲ τὸν ἀντιβασιλέα τὶς λεπτομέρειες τῆς μετανάστευσής τους στὸ ἰσπανικὸ κρατίδιο. Σύμφωνα μὲ τὶς βενετικὲς πηγὲς ποὺ πρόσφεραν τὶς πληροφορίες αὐτές, οἱ Μανιάτες ἔμειναν στὴ Νεάπολη δυὸ μῆνες περίπου καὶ τελικὰ κατόρθωσαν νὰ ὑπογράψουν, στίς 25 Ἰουνίου 1641, σύμβαση μὲ τὸν ἀντιβασιλέα. Ἡ σύμβαση αὐτὴ ἀπο-

1. Ἡ περίπτωση αὐτὴ ἔγινε γνωστὴ ἀπὸ βενετικὲς πηγὲς ποὺ ἐπισήμανε καὶ χρησιμοποίησε ὁ Κ. Δ. Μέρτζιος, Καὶ ἄλλη ἐπιχειρηθεῖσα ἀλλὰ ματαιωθεῖσα μετανάστευσις Μανιατῶν εἰς Νεάπολιν, Πελοποννησιακὰ 2 (1957) 434 - 436. Ὁ πρόξενος τῶν Ἰσπανῶν στὴ Ζάκυνθο ἦταν, σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες τοῦ Μέρτζιου (σ. 434), κάποιος Λατίνος. Νομίζω ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν Καίσαρα Λατίνο (Cesare Latino), ποὺ τὸν βρίσκω πρόξενο τοῦ βασιλείου τῆς Νεάπολης στὴ Ζάκυνθο πρὶν ἀπὸ τὸ 1653 καὶ τουλάχιστο ὡς τὸ 1658: τὸ 1653 ὁ ἀντιβασιλέας ἀντιδρᾷ στὶς προσπάθειες τῆς βενετικῆς κυβέρνησης νὰ διώξῃ τὸν Latino ἀπὸ τὴ θέση τοῦ προξένου τῶν Ἰσπανῶν στὴ Ζάκυνθο (Simancas—Estado, legajos 3276 καὶ 3277). Στὰ 1655 ὁ Latino ἀναλαμβάνει καὶ πάλι νὰ παίξῃ, καθὼς θὰ δοῦμε, ρόλο μεσολαβητῆ σὲ νέες διαπραγματεύσεις Μανιατῶν καὶ Ἰσπανῶν γιὰ μετανάστευση (βλ. πρὸ κάτω, σ. 128, 132). Στὴν ἴδια οἰκογένεια ἀνῆκε ἀσφαλῶς καὶ ὁ Φραγκίσκος Λατίνος, ποὺ τὸ 1678 ἀντικαθίσταται στὸ «προξενεῖο» τῆς Ἰσπανίας στὴν Κέρκυρα ἀπὸ τὸν Ἰωακείμ Φώσκολο (Simancas—Estado, legajo 3304). Δὲν ξέρω ἂν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ οἰκογένεια Latino εἶναι ἤδη ἐξελληνισμένη ἢ ὄχι· πάντως λίγα χρόνια ἀργότερα συναντῶ στὴν Ἀθήνα τοὺς Σωτῆρχο, Θωμᾶ καὶ Ἰωάννη Λατίνους ὡς μάρτυρες σὲ ἑλληνικὰ συμβολαιογραφικὰ ἔγγραφα τοῦ 1695 (τοὺς δυὸ πρώτους) καὶ τοῦ 1697 (τὸν δεῦτερο, ὁ ὁποῖος ὑπογράφει ὡς ἀνοδᾶριος Ἀθηνῶν) (βλ. Γεωργίου Α. Στοιγίλογου, Περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι Ἰ. Μονῆς τῆς Φανερωμένης: Ἀνέκδοτα σιγίλλια καὶ λοιπὰ περὶ αὐτῆς ἔγγραφα, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 47 καὶ 49). Πάντως, ὁ Α. Χ. Ζώης, Λεξικὸν φιλολογικῶν καὶ ἱστορικῶν Ζακύνθου, Ζάκυνθος, 1898, σ. 501, 504, μνημονεύει οἰκογένεια «Λατίνου», γραμμὴν στὴ Χρυσόβιβλο στὰ 1585, καὶ «Λατίνη» (Latini), ἰταλικὴ οἰκογένεια στὴ Ζάκυνθο στὰ 1721.

τελοῦνταν ἀπὸ δεκαεξί ἔρους καὶ κανόνιζε τὶς ὑποχρεώσεις τῶν ἀποίκων, τὰ δικαιώματά τους ἀπέναντι τῶν φεουδαρχῶν (βαρόνων) ποὺ θὰ τοὺς δέχονταν στὰ κτήματά τους, τὴ θέση τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος τῶν Μανιατῶν, τὴ δικαιοδοσία τῶν κληρικῶν τους, τὸν τρόπο τῆς ἀπονομῆς δικαιοσύνης, τοὺς ἔρους μὲ τοὺς ὁποίους θὰ προσέφεραν στὸν Ἰσπανὸ βασιλέα στρατιωτικὲς ὑπηρεσίες κλπ. Οἱ ἴδιες βενετικὲς πηγὲς ἀναφέρουν καὶ τὸν πληρεξούσιο τῶν Μανιατῶν ποὺ ὑπέγραψε τὴ σύμβαση, κάποιον Γεώργιο («Ἰφέσιο»), καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν πληροφορία ὅτι ἡ συμφωνία αὐτὴ δὲν ἦταν ἀκόμη μόνιμη, ἀλλὰ ὅτι θὰ μπορούσε στὸ μέλλον — ἀν κρινόταν ἀναγκαῖο καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρὲς — νὰ τροποποιηθῆ σὲ ὀρισμένα σημεῖα. Οἱ Μανιάτες ἀντιπρόσωποι ἔμειναν ἄλλους πέντε μῆνες στὸ βασιλεῖο, ἀναζητώντας στὴν ἐπαρχία τοῦ Τάραντα τὶς πρὸ πρόσφορες τοποθεσίες γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἐγκατάσταση τῶν μεταναστῶν¹.

Ἡ ἐναρξὴ ὥσπότε τοῦ ἐποικισμοῦ καθυστεροῦσε, ἄγνωστο γιὰ ποιоὺς λόγους. Μόλις τὸν Νοέμβριο τοῦ 1644 κατέπλευσε στὴ Ζάκυνθο μιὰ φρεγάδα, μὲ τὴν ὁποία μεταφερόταν ἀπὸ τὴ Μάνη στὸ Otranto ἡ πρώτη ἀποστολὴ τῶν ἀποίκων, κάπου σαράντα ἄτομα μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν «καπιτάν» Δῆμο Μαχαιρίδη ἀπὸ τὴν Κυπάρισσο τῆς Μέσσα Μάνης. Προορισμὸς τῶν μεταναστῶν αὐτῶν ἦταν τὰ φέουδα τῆς πριγκίπισσας τοῦ Stigliano — τῆς Ἄνας Caraffa, γυναίκας, ἀπὸ τὸ 1634, τοῦ ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης D. Ramiro Núñez de Guzmán, δούκα τῆς Medina de las Torres (1636 - 1644) — ὅπου, κατὰ τὴ σύμβαση τῆς 25 Ἰουνίου 1641, θὰ ἔβρισκαν νέες ἐστίες οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Μανιάτες ἀποίκους. Ἀπρόβλεπτες ὅμως ἀτυχίες ματαίωσαν τὴν πρώτη αὐτὴ προσπάθεια: Οἱ Βενετοὶ ἀνάγκασαν τὸν Μαχαιρίδη καὶ τοὺς ἀνθρώπους του νὰ περάσουν στὴν Κέρκυρα καὶ νὰ ἀναβάλουν γιὰ ἀργότερα τὴ μετάβασή τους στὸ βασιλεῖο τῆς Νεάπολης. Ἡ ἀναβολὴ ὅμως αὐτὴ ὀδήγησε τοὺς ἀτυχούς Μανιάτες στὴν καταστροφὴ, ἐπειδὴ οἱ βενετικὲς ἀρχὲς τοῦ νησιοῦ, ποὺ δὲν ἤθελαν μὲ κανένα τρόπο νὰ πραγματοποιηθῆ ὁ ἐποικισμὸς, ἐπέτυχαν καὶ τοὺς ἐξόντωσαν μὲ ἀπάνθρωπο τρόπο (μὲ κακομεταχείριση καὶ ἄθλιες τροφές, ποὺ προκάλεσαν θανατηφόρες ἀρρώστιες)².

1. Κ. Δ. Μέρτζιου, ἔ. ἀ. Γιὰ τὸν Μέδικο βλ. πρὸ κάτω, σ. 128 σημ. 3

2. Κ. Δ. Μέρτζιου, ἔ. ἀ., σ. 434 καὶ 436. Ἡ ἀντίδραση τῶν Βενετῶν στὶς σχέσεις τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Ἰσπανοὺς τῆς Κάτω Ἰταλίας δὲν ἦταν κάτι τὸ καινούριο. Ἐφαρμόστηκε ἀπὸ τὰ μέσα κιόλας τοῦ 16ου αἰώνα, ἀλλὰ ἔγινε συστηματικότερη ὕστερα ἀπὸ τὴ δευτέρη δεκαετία τοῦ 17ου καὶ προπάντων ὕστερα ἀπὸ τὴ συνωμοσία τοῦ ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης δούκα τοῦ Osuna (1618), στὴν ὁποία, ὅπως φαίνεται, ὁ ρόλος τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦταν ἀσήμαντος (βλ. Ι. Κ. Χασιώτη, Σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Ἰσπανῶν στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 36 - 40).

Οὔτε ὅμως καὶ ὁ ἀντιβασιλέας τῆς Νεάπολης ἐνεθάρρυνε τὰ σχέδια τῶν Μανιατῶν — ὅπως μᾶς τὸν παρουσιάζουν οἱ μαρτυρίες τῶν βενετικῶν ἐγγράφων· ἀντίθετα ἐκλείσει τὸ θέμα καὶ δὲν θέλησε νὰ συνεχίσῃ τις προσπάθειες γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς σύμβασης τοῦ 1641. Ὅπως ἀνέφερε λίγο ἀργότερα ὁ Ἴσπανὸς πρεσβευτῆς στὴ Βενετία, ὁ ἀντιβασιλέας δὲν υἱοθέτησε οὐσιαστικὰ τις προτάσεις τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὸν ἐποικισμό τοῦ κρατιδίου του, οὔτε συμφώνησε ποτὲ μὲ τοὺς ὄρους ποὺ τοῦ ἔθεσαν οἱ ὑποψήφιοι μετανάστες¹.

Αὐτὸ φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι, τὴν ἴδια ἐποχὴ τῆς ἄτυχης ἀποστολῆς τοῦ Δήμου Μαχαιρίδη, οἱ Μανιάτες ἀναγκάστηκαν νὰ ἀνανεώσουν τις προτάσεις τους πρὸς τοὺς Ἴσπανούς. Αὐτὴ τὴ φορά ὅμως δὲν προσέφυγαν πάλι στὸν ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης, ἀλλὰ σὲ ἓναν ἄλλο ἐκπρόσωπο τοῦ Ἴσπανοῦ μονάρχη στὴν Ἰταλία, στὸν πρεσβευτὴ (ἀπὸ τὸ 1642) στὴ Βενετία μαρκήσιο de la Fuente. Στις 24 Δεκεμβρίου 1644 ὁ la Fuente πληροφορεῖ τὴν κυβέρνησή του γιὰ κάποια ἐνδιαφέρουσα συνάντησι πού εἶχε ἐκεῖνες τις ἡμέρες στὸ σπίτι του, ὅπου ἤρθαν καὶ τὸν βρῆκαν ἓνας Ἕλληνας ἐπίσκοπος καὶ δυὸ ἄλλοι συμπατριῶτες του. Ὁ κληρικὸς αὐτὸς ἦταν ὁ ἐπίσκοπος Μάνης Χριστόφορος καὶ ἐρχόταν ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Μανιατῶν γιὰ νὰ τὸν πείσῃ νὰ μεσολαβήσῃ γιὰ τὴν ἐπιτυχία ἐνὸς σχεδίου ἐποικισμοῦ Ἑλλήνων στὸ ἰσπανικὸ κράτος. Ὑποστήριζε ὅτι οἱ ὑποψήφιοι μετανάστες ἦταν τριάντα περίπου χιλιάδες ψυχές, ἀπὸ τις ὁποῖες οἱ δεκάξι χιλιάδες ἄνδρες κατάλληλοι γιὰ βαριᾶς γεωργικὰς ἐργασίες καὶ προπάντων γιὰ στρατιωτικὰς ὑπηρεσίες· ὅτι δὲν εἶχαν ἰδιαίτερη προτίμησι γιὰ τὸν τόπο ποὺ θὰ τοὺς ὀρίζονταν νὰ ἐγκατασταθοῦν· ὅτι ἀναγκάζονταν νὰ ἐκπατριστοῦν ἐπειδὴ ἡ τουρκικὴ τυραννία δὲν θὰ τοὺς ἐπέτρεπε πιά νὰ διατηρήσουν τὴ χριστιανικὴ τους

Περὶ σὺντομὴν σθεναρῆ στάσι κράτησε ἡ Γαληνότατη Δημοκρατία κατὰ τις στρατολογίαις Χιμαριωτῶν γιὰ τὰ μισθοφορικὰ στρατεύματα τῶν Ἴσπανῶν στὴ Νεάπολη, ποὺ εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ τὰ πρῶτα κιόλας χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, ἀλλὰ γενικευτῆκαν κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν ἐλληνικῶν μεταναστεύσεων πρὸς τὴν ἐλληνικὴ χερσόνησο: *S i m a n c a s — Estado, legajos 3582, ἀριθ. 98 (20 Ἰουνίου 1638), 3262 ἀριθ. 17 - 74, 81, 188, 194, 199 (τοῦ 1639)*. Παρὰ τις ἀντιδράσεις τῆς Βενετίας, οἱ στρατολογίαι Χιμαριωτῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, γιὰ λογαριασμό τῶν Ἴσπανῶν συνεχίστηκαν ἀμείωτες ὡς τις ἀρχὲς ἀκόμη τοῦ 19ου αἰῶνα. Ἐς σημειωθῆ ἀκόμη ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Χιμαριῶτες ποὺ ὑπηρετοῦσαν ὡς μισθοφόροι στὸν βενετικὸ στρατὸ μεταπήδησαν, κατὰ τοὺς 15ο - 18ο αἰῶνες, πρὸς ἰσπανικὰς στρατιωτικὰς μονάδας.

1. «... tube la noticia de que ya la habían hecho al duque de Medina de las Torres y que el no abrazarla. . . » (βλ. Παράρτημα, ἔγγρ. Α', στίχ. 21 - 22).

πίστη· τέλος, ὅτι διάλεξαν τὸ ἰσπανικὸ κράτος γιατί πίστευαν στὴ δύναμη καὶ τὸ μεγαλεῖο (*grandeza*) τοῦ Ἰσπανοῦ μονάρχη¹.

Γιὰ νὰ ὑπάρχη συγκεκριμένη βάζη γιὰ συνεννόηση μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων μεταναστῶν καὶ τῶν Ἰσπανῶν, οἱ τρεῖς ἀντιπρόσωποι παρέδωσαν στὸν *la Fuente* ἕνα προσχέδιο μὲ τοὺς ὅρους τῆς μελλοντικῆς σύμβασης. Ἡ σύμβαση αὐτὴ εἶχε συνταχθῆ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἐπίσκοπο Χριστόφορο καὶ διαβιβάστηκε στὴ Μαδρίτη σὲ ἰσπανικὴ μετάφραση. Ἀπὸ τὴ μετάφραση αὐτή, ποὺ σώθηκε², διαπιστώνουμε ὅτι οἱ ὅροι ποὺ πρόβαλαν οἱ Μανιάτες δὲν διέφεραν σὲ πολλὰ σημεῖα ἀπὸ τὶς προτάσεις ποὺ περιεῖχε ἡ σύμβαση τῆς 25 Ἰανουαρίου 1641³. Τὸ μνημόνιο λοιπὸν τῶν τριῶν ἐκπροσώπων μπορεῖ νὰ συνοψιστῆ στοὺς ἐξῆς εἴκοσι ὅρους (*capitulos*):

α) Ἡ ἰσπανικὴ κυβέρνηση θὰ ἀναλάμβανε νὰ διαθέσῃ πλοῖα γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ἀποίκων, καθὼς ἐπίσης τὰ ἀναγκαῖα χροῖματα γιὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν μεταφορικῶν αὐτῶν μέσων ὡς τὴν ὀριστικὴ ἐγκατάσταση τῶν Ἑλλήνων στὴ νέα τους πατρίδα. β) Οἱ Μανιάτες θὰ ἐξασφάλιζαν τὶς ἀπαραίτητες προμήθειες σὲ τρόφιμα καὶ ἄλλα ἐφόδια γιὰ τὸ ταξίδι τους. γ) Οἱ Ἰσπανοὶ θὰ ἀναλάμβαναν νὰ τοὺς ὑπερασπιστοῦν στὴν περίπτωση ποὺ οἱ Βενετοὶ θὰ προσπαθοῦσαν νὰ ἐμποδίσουν τὴ μεταφορὰ τῶν μεταναστῶν. δ) Οἱ ἄποικοι δέχονταν νὰ γίνουν ὑπήκοοι τοῦ Ἰσπανοῦ μονάρχη καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν ὅπουδῆποτε θὰ τοὺς ὑποδείκνυε ἡ ἰσπανικὴ κυβέρνηση. ε) Δὲν θὰ ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑποστοῦν κανενὸς εἴδους ἀγγαρῆες, πράγμα ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλιστῆ μὲ εἰδικoὺς ὅρους ποὺ θὰ συμφωνηθοῦν ὕστερα ἀπὸ συνεννόηση μὲ τὸν ἐκπρόσωπο τοῦ βασιλέα⁴. ς) Οἱ Ἰσπανοὶ θὰ παραχωροῦσαν ἢ θὰ οἰκοδομοῦσαν σπίτια γιὰ τοὺς Μανιάτες, οἱ ὅποιοι θὰ κατέβαλλαν ὡς ἐνοίκιο τὸ 5% τῆς ἀξίας τῶν οἰκοδομημάτων αὐτῶν· ἂν φρόντιζαν οἱ ἴδιοι νὰ χτίσουν τὰ σπίτια τους, θὰ πλήρωναν μόνον τὸ φόρο γιὰ τὸ οἰκόπεδο⁵. ζ) Ὁ βασιλέας θὰ ἀναλάμβανε νὰ οἰκοδομήσῃ μιὰ ἐκκλησίαν, κατάλληλη γιὰ νὰ ἐκτελοῦν ἐκεῖ οἱ ἄποικοι τὰ θρησκευτικὰ τους καθήκοντα· οἱ Μανιάτες θὰ φρόντιζαν γιὰ τὴ διακόσμησίν της καὶ τὴν ἀναγκαῖα συμπλήρωσίν της. η) Ὁ

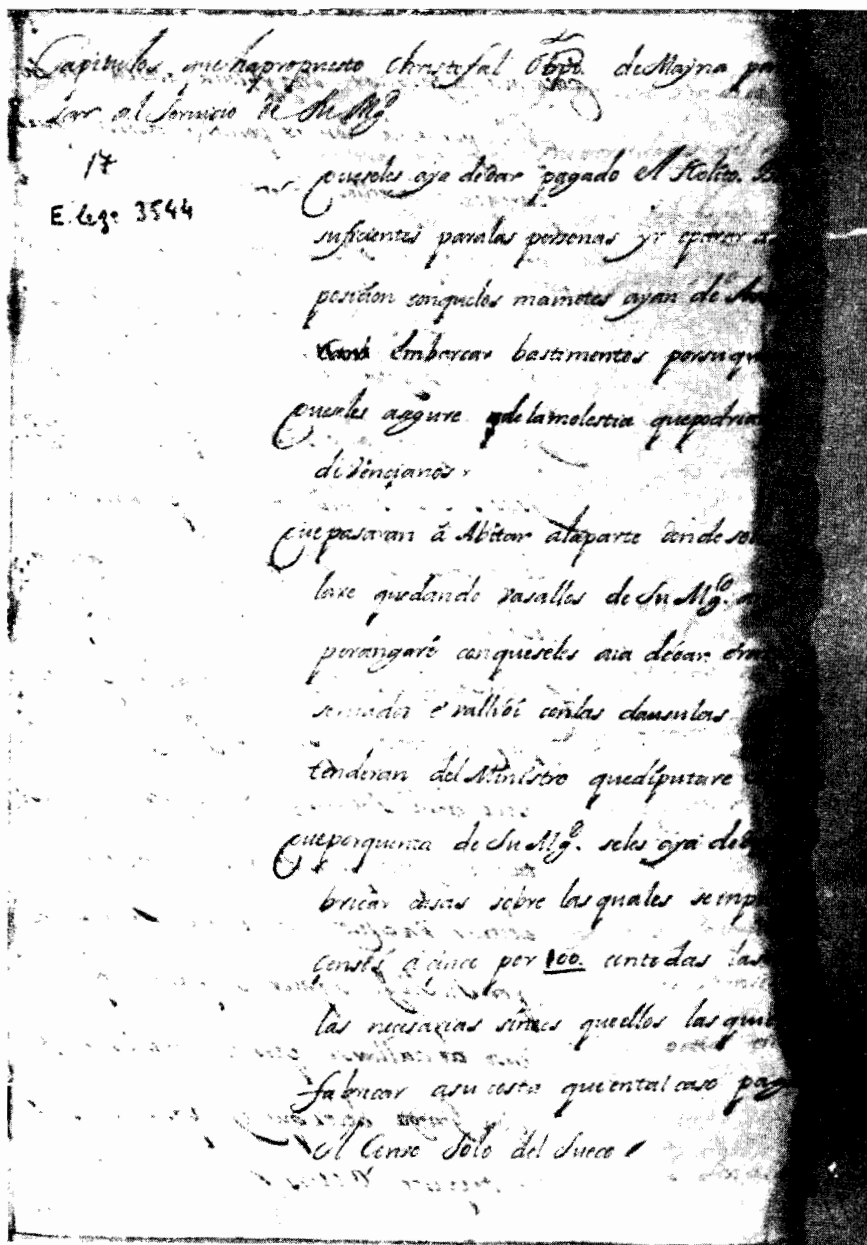
1. Παράρτημα, ἔγγρ. Α'. Τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου ἀναγράφεται μόνον στὸν τίτλο τοῦ ἔγγρ. Β'.

2. Παράρτημα, ἔγγρ. Β' (βλ. καὶ *Εἰκ. 1*).

3. Κ. Δ. Μέρτζιου, ἔ. ἀ., σ. 435.

4. Μερικὲς λέξεις τοῦ κειμένου στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι καταστραμμένες, νομίζω ὅμως ὅτι μποροῦμε νὰ τὸ ἐννοήσουμε ἂν τὸ συνδυάσουμε μὲ τὸν ἀντίστοιχο ὅρο τῆς σύμβασης τοῦ 1641 (Κ. Δ. Μέρτζιου, ἔ. ἀ.).

5. «... que en tal caso [ἂν δηλ. κατασκευάσουν οἱ ἴδιοι τὰ σπίτια τους] *pa[garán] el censo solo del sueco* [γρ.: *del suelo*] (Παράρτημα, ἔγγρ. Β', στίχ. 14 - 15).

Εἰκ. 1: Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐγγράφου Β'.

Ἴσπανὸς μονάρχης θὰ τοὺς ἐξασφάλιζε τὴν ἐλεύθερη λατρεία τοῦ ἐλληνικοῦ (ὀρθοδόξου) δόγματός τους (el rito griego católico) ἀπὸ τυχόν παρεμβάσεις τῆς Ἀγίας Ἐδρας· οἱ Ἕλληνες ὡστόσο δέχονταν νὰ υπάγωνται στὴ δικαιοδοσία τοῦ τοπικοῦ (καθολικοῦ) ἐπισκόπου (ordinario diocesano) καὶ συνεπῶς στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία τοῦ Πάπα¹. θ) Τὴ δικαιοσύνη μεταξὺ τους θὰ τὴν ἀσκοῦσε δικαστὴς διορισμένος ἀπὸ τὸν βασιλέα². θὰ ἐφαρμόζονταν οἱ νόμοι τοῦ τόπου, ὅπου τελικὰ θὰ ἐγκατασταθοῦν· ἂν δὲν βρισκόταν ἐγγράμματος νομομαθὴς γιὰ τὴ θέση τοῦ δικαστῆ, θὰ ὀριζόταν στὴ θέση του ἄλλο πρόσωπο μὲ δικαστικὴ ἐξουσία, τὸ ὁποῖο θὰ διαλέγεται κατὰ προτίμηση μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων. ι) Νὰ ἔχουν τὴ δυνατότητα οἱ Μανιάτες νὰ ἐκλέγουν ἕναν ἀπὸ τοὺς πλουσίους καὶ εὐγενεῖς συμπατριῶτες τους ὡς πρόεδρο τῆς κοινότητος (sindaco), ἀκολουθώντας τὸ ἴδιο σύστημα ποὺ ἐφαρμόζουν οἱ ἄλλες κοινότητες τοῦ βασιλείου τῆς Νεάπολης· ὁ ἐκπρόσωπός τους αὐτὸς θὰ ἔχη τὴ φροντίδα τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἄλλων σχετικῶν ζητημάτων ποὺ θὰ ἀφοροῦν τὸ σύνολο τῶν ἀποίκων· δίπλα σ' αὐτὸν θὰ διορίζονται ἄλλοι δυὸ ἐπίτροποι, ἕνας ποὺ θὰ ἐκλέγεται ἀπὸ τοὺς ἴδιους καὶ θὰ εἶναι ἔφορος ὅλης τῆς κοινότητος (camarlengo en servicio del comun), καὶ ἕνας ποὺ θὰ ὀρίζεται ἀπὸ τὴν ἰσπανικὴ κυβέρνηση³. ια) Γιὰ τὰ πρῶτα δέκα χρόνια

1. Τὸ πρόβλημα τῆς δικαιοδοσίας τῶν τοπικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν πάνω στὶς ἑλληνορθόδοξες κοινότητες τῆς Ἰταλίας ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ σοβαρὰ ποὺ εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὁ ἀπόδημος ἐλληνισμὸς ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰῶνα ὡς τὸν 19ο. Γιὰ τίς σοβαρὰς διενέξεις ποὺ σημειώθηκαν στὴν ἐλληνικὴ κοινότητα τῆς Νεάπολης ὑπάρχει πλῆθος δημοσιευμάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅμως τὰ πιὸ πολλὰ ἀνήκουν σὲ περασμένους αἰῶνες (βλ. Ι. Κ. Χασιώτη, Μανιάριος, Θεόδωρος καὶ Νικηφόρος, σ. 64 - 65, 80 - 86). Περισσότερα στοιχεῖα γιὰ ὅλες γενικὰ τίς ἐλληνικὲς κοινότητες περιέχει ὁ τρίτος τόμος τοῦ γνωστοῦ ἔργου τοῦ Pietro Pompilio Rodotà, Dell' origine, progresso e stato presente del rito greco in Italia, Ρώμη 1763. Πιὸ ξεκαθαρισμένα εἶναι ὅσα ξέρουμε γιὰ τὴ θέση τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετίας· βλ. τὴ βιβλιογραφία ποὺ σημειώνει ὁ Μ. Ι. Μανούσακας, Ἡ πρώτη ἄδεια (1456) τῆς βενετικῆς Γερουσίας γιὰ τὸ ναὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετίας καὶ ὁ καρδινάλιος Ἰσιδώρος, Θησαυρίσματα 1 (1962) 109 - 110, καθὼς καὶ τὴν πρόσφατη μονογραφία τοῦ Giorgio Fedalto, Ricerche storiche sulla posizione giuridica ed ecclesiastica dei greci a Venezia nei secoli XV e XVI, Φλωρεντία 1967 (πηγὲς καὶ βιβλιογραφία στὴ σ. 115).

2. Πρὸβ. τὴ σύμβαση τοῦ 1641, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ δικαστικὸς ἐκπρόσωπος τοῦ ἀντιβασιλέα θὰ πρέπει νὰ ἔχη τὸν τίτλο τοῦ κόμητα (Κ. Δ. Μέρτζιου, ἔ.ἀ., σ. 435).

3. Ἡ κοινότητα τῆς Νεάπολης, ποὺ ἀπὸ τὸ 1561 εἶχε ὀργανωθῆ σὲ Ἀδελφότητα (Confraternita), διοικοῦνταν ἀπὸ τέσσερις ἐπίτροπους, οἱ ὁποῖοι στὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα ὀνομάζονταν magistri, maestri ἢ mastri, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν priore ἢ primatus (βλ. πρόχειρα Ι. Κ. Χασιώτη, ἔ. ἀ., σ. 64 σημ. 1).

ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασή τους οἱ Μανιάτες θὰ εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε φορολογικὴ ὑποχρέωση, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς φόρους ποὺ θὰ ἐπιβάλλωνται στοὺς ἄλλους ὑπηκόους τοῦ βασιλείου γιὰ τὴν ἄμυνα τοῦ κράτους. ιβ) Οἱ Μανιάτες θὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα στὰ πρῶτα δέκα χρόνια νὰ νοικιάζουν τὰ σπίτια τους στοὺς στρατιῶτες τοῦ κράτους (alajar) ὅσοι μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἀποίκους θὰ ἔχουν δικὰ τους σπίτια, χτισμένα καὶ ἐπιπλωμένα χωρὶς τὴν οἰκονομικὴ ἐπιβάρυνση τοῦ κρατικοῦ ταμείου, θὰ ἔχουν γιὰ πάντα τὸ προνόμιο νὰ τὰ νοικιάζουν σὲ στρατιῶτες. ιγ) Ἡ διανομὴ τῶν γαιῶν στοὺς μετανάστες θὰ γίνῃ μὲ διατιητὲς τέσσερα πρόσωπα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ δυὸ θὰ τὰ ὀρίζῃ τὸ ἰσπανικὸ κράτος καὶ τὰ ἄλλα δυὸ οἱ Μανιάτες ἄποικοι. ιδ) Ἡ γῆ ποὺ θὰ τοὺς δοθῇ γιὰ καλλιέργεια θὰ πρέπη νὰ τοὺς παραχωρηθῇ μὲ ὅρους δίκαιους καὶ προϋποθέσεις ποὺ θὰ πρέπη νὰ προσδιοριστοῦν μὲ εἰδικὲς συμβάσεις. ιε) Νὰ ἐπιτραπῇ στοὺς Ἕλληνες νὰ ἐκμεταλλευτοῦν διάφορα μαγαζιά (tabernas), φούρνους καὶ μύλους· νὰ ἔχουν οἱ ἄποικοι τὴ δυνατότητα νὰ ἐπιβάλλουν στίς μικροεπιχειρήσεις αὐτὲς καὶ μερικὸς δασμούς, οἱ ὁποῖοι θὰ διατίθενται — πάντοτε ὕστερα ἀπὸ βασιλικὴ ἄδεια — γιὰ τὸ συμφέρον ὅλης τῆς παροικίας. ις) Ἄν ἕνας ἢ περισσότεροι Μανιάτες θελήσουν νὰ μετοικήσουν σὲ ἄλλες ἐπαρχίες τῆς ἰσπανικῆς ἐπικράτειας, θὰ ὑπάγωνται στὴ δικαιοδοσίᾳ τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐξαιρεθοῦν ἀπὸ τὴ φορολογικὴ ἀπαλλαγὴ (frankisias) ποὺ θὰ ἔχη παραχωρηθῇ, γιὰ ἕνα χρονικὸ διάστημα, στοὺς ἄλλους συμπατριῶτες τους. ιζ) Ἄν μερικοὶ ἄποικοι θελήσουν νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴ θάλασσα καὶ τὰ πλοῖα, θὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ διοχετεύουν τὴ ναυτικὴ τους δραστηριότητα μόνον σὲ ἐμπορικὲς ὑποθέσεις καὶ ὄχι σὲ πειρατικὲς· ἂν περάσουν στὴν πειρατεία χωρὶς προηγούμενη συγκατάθεση τῆς ἰσπανικῆς κυβέρνησης, θὰ ὑφίστανται τίς ἀνάλογες ποινές¹. ιη) Ὡς πιστοὶ ὑπήκοοι τοῦ Ἰσπανοῦ μονάρχη θὰ πρέπη νὰ θεωροῦν ὡς φίλους ἢ ὡς ἐχθροὺς τοὺς συμμάχους ἢ τοὺς ἀντιπάλους τοῦ βασιλέα. ιθ) Γιὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ ὁ βασιλέας τῆς Ἰσπανίας τοὺς νέους ὑπηκόους του θὰ ἦταν σκόπιμο νὰ παραχωρήσῃ μερικὸς μισθοὺς στοὺς ἐπικεφαλῆς τῶν Μανιατῶν, προπάντων στοὺς μετανάστες ποὺ θὰ ἀναλάβουν ὑπηρεσία στὸ πολεμικὸ ναυτικὸ ἢ στὸ στρατὸ ξηρᾶς τῶν Ἰσπανῶν· οἱ μισθοὶ αὐ-

1. Ἡ παράγραφος αὕτῃ ἦταν ἀπαραίτητη γιὰ δυὸ τουλάχιστον λόγους: γιὰ νὰ καθησυχάσῃ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τοὺς Ἰσπανοὺς ἰθύνοντες ποὺ θὰ ἀνησυχοῦσαν ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴ γνωστὴ δραστηριότητα τῶν Μανιατῶν σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τίς ἐπιχειρήσεις, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ θέσῃ προκαταβολικὰ περιορισμὸ στοὺς ἴδιους τοὺς ἀποίκους, πρὶν ἀρχίσουν νὰ ἐνεργοῦν ὅπως καὶ πρῶτα ὡς πειρατὲς τουρκικῶν ἢ καὶ χριστιανικῶν ἀκόμη πλοίων. Γιὰ τὴν ἐπίδοση τῶν Μανιατῶν στὴν πειρατεία βλ. Α. Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία, τόμ. 3, σ. 505.

τοί θά δίνωνται σύμφωνα με τὴν ἀξία καὶ τὴν προσφορὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἀποίκων καί, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατό τους, θά συνεχίζονται νὰ προσφέρωνται κατὰ τὸ ἥμισυ στοὺς γιούς τους· σκόπιμο ἀκόμη θά ἦταν νὰ ἐπιχορηγηθῆ ἀνάλογα καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἡγέτης τῶν Μανιατῶν, ὁ ὁποῖος στὴν Ἑλλάδα ἔφερε τὸν τίτλο τοῦ ἐπισκόπου καὶ τώρα, στὶς νέες ἐστίες τοῦ ποιμνίου του, θά ἔπρεπε νὰ ἔχη τὴν ἐκκλησιαστικὴ θέση ποὺ κατέχουν συνήθως οἱ ἐφημέριοι τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων στὴ Νεάπολη, στὴ Σικελία καὶ σὲ ἄλλες ἰσπανοκρατούμενες περιοχές¹. κ) Ζητοῦσαν ἀκόμη οἱ μετανάστες νὰ ἐγκριθῆ ἀπὸ τὴν ἰσπανικὴ κυβέρνησι κάποια οικονομικὴ ἐνίσχυση σὲ Ἑλληνα δάσκαλο, ὁ ὁποῖος θά μποροῦσε ἔτσι νὰ διδάσκη σὲ σχολεῖο ποὺ θά ἀνοίξη γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος (*escuela pública*). Τέλος, τὸ ὑπόμνημα τῶν Μανιατῶν ἔκλεινε μὲ τὴ σημείωση ὅτι οἱ ὄροι αὐτοὶ τῆς σύμβασης θά μπορούσαν στὸ μέλλον νὰ τροποποιηθοῦν, ὕστερα ἀπὸ προσυνηνότηση μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων καὶ τῶν δυὸ πλευρῶν.

Ὁ μαρκήσιος de la Fuente ἦταν ἐνήμερος τῶν διαπραγματεύσεων τοῦ 1641, καθὼς καὶ τῆς ἀπροθυμίας τοῦ τότε ἀντιβασιλέα Medina de las Torres νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ ἐλληνικὰ σχέδια. Κρίνοντας ἀκόμη ὅτι ἡ μεταφορὰ τόσων χιλιάδων μεταναστῶν ἀπὸ τὶς ἀφιλόξενες ἀκτὲς τῆς Μάνης — μιᾶς ἐπαρχίας τῆς ἐθρικῆς πρὸς τὴν Ἰσπανία ὀθωμανικῆς αυτοκρατορίας — στὶς ἰσπανικὲς κτήσεις τῆς Ἰταλίας ἢ στὴ μακρινὴ ἰβηρικὴ χερσόνησο ἦταν ἔργο πολὺ δύσκολο, σχεδὸν ἀκατόρθωτο γιὰ τὶς τότε δυνατότητες τῶν Ἰσπανῶν, ἀρνήθηκε νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ σχέδιο τῶν Μανιατῶν. Δίσταζε ἀκόμη καὶ νὰ ἐνημερώσῃ γι' αὐτὸ τὴν κυβέρνησίν του καὶ νὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς προϊσταμένους του μὲ τὶς ὑπερβολικὲς ἀπαιτήσεις καὶ τοὺς ἀπαράδεκτους ὄρους τῶν ἀποίκων. Μόνο ὕστερα ἀπὸ ἐπίμονες παρακλήσεις καὶ πιέσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μανιατῶν πείστηκε νὰ διαβιβάσῃ — καὶ μὲ ὅχι εὐνοϊκὴ εἰσήγησι — ἰσπανικὴ μετάφρασι τοῦ προσχεδίου τῆς σύμβασης ποὺ τοῦ εἶχε δώσει ὁ ἐπίσκοπος Χριστόφορος. Στὸ γράμμα του πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππο Δ' (1621 - 1665), μὲ τὸ ὁποῖο συνόδευε τὸ ἔγγραφο τῆς σύμβασης, πρόσθεσε καὶ τὴν παράκλησι τῶν Ἑλλήνων νὰ τοὺς ἐπιστραφοῦν ἀντίγραφα τῶν προτάσεών τους μὲ τὶς ἀπόψεις τῆς ἰσπανικῆς κυβέρνησις. Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς θά κοινοποιοῦνταν στοὺς Μανιάτες μὲ τὴ μεσολάβησι τοῦ προξένου τῆς

1. Τὰ δικαιώματα ὅμως ποὺ δόθηκαν κατὰ καιροὺς στοὺς ἐφημέριους τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Κάτω Ἰταλίας ἐγίναν ἀφορμὴ γιὰ πολλὰ μακροχρόνια διενέξεις μεταξὺ τῶν ἰδίων τῶν Ἑλλήνων. Τὰ σχετικὰ μὲ τὴ Νεάπολη βλ. στοῦ Gian Vincenzo Meola, *Delle istorie della chiesa greca in Napoli esistente*, Νεάπολη 1790, σ. 118 κέ.

Ἰσπανίας στὴ Ζάκυνθο, μὲ τὸν ὁποῖο αὐτοὶ κρατοῦσαν πάντοτε ἐπαφή. Γιὰ ἓνα διάστημα θὰ περιμέναν στὸ νησί ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ συνοδοὶ του, ποὺ εἶχαν κιάλας ἀναχωρήσει ἀπὸ τὴ Βενετία ἐπιστρέφοντας γιὰ τὴν Ἑλλάδα¹.

Ἡ ἀποθαρρυντικὴ στάση τοῦ la Fuente ἦταν φυσικὸ νὰ προκαλέσει καὶ στὴ Μαδρίτη δισταγμοὺς ἀπέναντι στὶς προτάσεις τῶν Μανιατῶν. Στις 9 Μαρτίου 1645 τὸ Consejo de Estado συνεδρίασε καὶ συζήτησε τὸ θέμα τοῦ ἐποικισμοῦ. Καὶ μολονότι ἀναγνώρισε ὅτι ἡ ἐκτέλεση ἐνὸς τόσο μεγάλου μεταναστευτικοῦ σχεδίου ἦταν τότε φοβερὰ δύσκολη, «casi imposible», ἀποφάσισε τελικὰ νὰ μὴν κλείσει τὴν ὑπόθεση, ἀλλὰ νὰ τὴν ἀναθέσει πρῶτα στὸν βασιλικὸ σύμβουλο μαρκήσιο de Vencino καὶ ἔπειτα στὸν κόμη de Chinchón, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ εἶχε τότε ὀριστῆ νὰ ἀναλάβῃ τὴ θέση τοῦ ἀντιβασιλέα τῆς Σικελίας, θὰ ταξίδευε στὴν Κάτω Ἰταλία καὶ θὰ μπορούσε νὰ ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα ἀπὸ κοντά. Οἱ συγχρῆς ὅμως ἀλλαγῆς στὰ πρόσωπα ποὺ θὰ ἀναλάμβαναν τὴ διοίκηση τοῦ βασιλείου τῆς Νεάπολης καὶ τῆς Σικελίας ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ καθυστερήσουν ἀκόμη περισσότερο οἱ Ἰσπανοὶ σύμβουλοι στὶς ἀποφάσεις τους γιὰ τὴν πρόταση τῶν Μανιατῶν. Ἔτσι, ὅταν ὀρίστηκε νὰ σταλῆ ἀντιβασιλέας τῆς Σικελίας ὁ D. Pedro de Arce, κοντόσταβλος τῆς Castilla, ἡ ὑπόθεση τοῦ ἐποικισμοῦ πέρασε στὰ χέρια του (Ἰούλιος 1645) καὶ φυσικὰ ἀναβλήθηκε γιὰ ἀργότερα ἢ λήψῃ ἀποφάσεων². Ἀλλὰ ἡ καθυστέρηση αὐτὴ ἀνησύχησε τοὺς Μανιατῆς, οἱ ὁποῖοι ἀναγκάστηκαν νὰ στείλουν καὶ πάλι ἀνθρώπους τῶν στὴ Βενετία, στὸν ἐκεῖ Ἰσπανὸ πρεσβευτῆ. Αὐτὸ ὑποχρέωσε τὸν la Fuente νὰ ἐπανέλθῃ, στὶς 4 Νοεμβρίου 1645, καὶ νὰ διαβιβάσῃ στὴ Μαδρίτη τίς ἐκκλήσεις τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι, καθὼς ἔγραφε πρὸς τὸν βασιλέα του, τὸν ἐπίεζαν πάρα πολὺ (aprietan) ζητώντας μὲ κάθε τρόπο τὴν ἀπόφαση τῆς ἰσπανικῆς κυβέρνησης³. Τὸ Συμβούλιο τοῦ Κράτους συνεδριάζει καὶ πάλι (στὶς 20 Ἰανουαρίου 1646) γιὰ τὸ ἴδιο θέμα, ἀναθέτοντάς το αὐτῇ τῇ φορᾶ στὸν δούκα τῆς Alba, ποὺ θὰ ταξίδευε πρὸς τὴ Σικελία⁴.

Οὔτε ὅμως ὁ Alba ἔγινε τελικὰ ἀντιβασιλέας τῆς Σικελίας ἢ τῆς Νεάπολης οὔτε ἡ μετανάστευση τῶν Μανιατῶν φαινόταν ὅτι θὰ ἄρχιζε νὰ πραγματοποιηθῆ. Αὐτὸ βέβαια δὲν ἀποθάρρυνε τοὺς Ἑλληνας, ποὺ σὲ λίγα χρόνια ἀνανεώνουν καὶ πάλι τίς προσπάθειές τους μὲ νέες προτά-

1. Παράρτημα, ἔγγρ. Α'.

2. S i m a n c a s — Estado, legajo 3544, ἀριθ. 13.

3. S i m a n c a s — Estado, legajo 3545, ἀριθ. 15.

4. S i m a n c a s — Estado, legajo 3545, ἀριθ. 7, ὅπου πρακτικὰ τῆς συνεδρίας τῆς 20 Ἰανουαρίου 1646 στὴ Μαδρίτη.

σεις, τῆ φορὰ αὐτῆ στὸν καινούριο ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης (1653 - 1658), τὸν D. García de Avellaneda y Haro, κόμη de Castrillo, ἔναν ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότερους Ἰσπανοὺς τῆς ἐποχῆς τοῦ Φιλίππου Δ'. Καὶ τώρα οἱ Ἰσπανοὶ δὲν ἀρνήθηκαν νὰ διαπραγματευθοῦν τὸν ἐποικισμὸ πὺ τοὺς πρότειναν οἱ Μανιάτες. Στις 28 Ἰουλίου 1654 ὁ Castrillo ἀπευθύνθηκε στὸν la Fuente ζητώντας νὰ τὸν ἐνημερώσῃ γιὰ τὴν ὑπόθεσιν¹. Ὁ Ἰσπανὸς πρεσβευτὴς ἀπαντώντας εἰσηγήθηκε αὐτῆ τῆ φορὰ στὸν ἀντιβασιλέα, ὅχι νὰ ἀπορρίψῃ τίς προτάσεις τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ νὰ φροντίσῃ νὰ καθυστερήσῃ ὅσο πὺ πολὺ μποροῦσε τὴν ἔναρξιν τῆς ἐφαρμογῆς τους². Ἡ τακτικὴ αὐτῆ τοῦ la Fuente εἶχε τοὺς λόγους τῆς: Ὁ πόλεμος γιὰ τὴν Κρήτη εἶχε φτάσει στὸ ἀποκορύφωμά του καί, τὸ σπουδαιότερο, οἱ Μανιάτες εἶχαν ἐκδηλωθῆ φανερά ὑπὲρ τῶν Βενετῶν, συμπράττοντας μάλιστα μὲ πολλοὺς τρόπους στίς ἀντιτουρκικὲς ἐπιχειρήσεις τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων καὶ ἀντιμετωπίζοντας συνεχῶς τὴν ἀπειλὴ μιᾶς δραστηκῆς ἐπέμβασης τῶν Τούρκων στὸν Βραχίονα.

Στις 28 Ἰουλίου 1655 ὁ Καίσαρας Λατίνος ἀνακοινώνει καὶ πάλι στὸν Ἰσπανὸ πρεσβευτῆ στὴ Βενετία νέα κρούση τῶν Μανιατῶν. Οἱ Ἑλληνας τοῦ εἶχαν στείλει διάφορα ἔγγραφα, γραμμμένα ἑλληνικὰ καὶ ὑπογεγραμμμένα ἀπὸ τὸν γενικό τους πληρεξούσιο (procurador general) Μιχαὴλ Μέδικο, τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς προύχοντες τῶν χωριῶν καὶ τῶν κάστρον τῆς Μάνης. Στὰ ἴδια ἔγγραφα δῆλωναν ὅτι πειθαρχοῦσαν στίς παραινήσεις τοῦ la Fuente γιὰ τὴν ἀναβολὴ τῆς μετανάστευσής τους καὶ ὅτι ἄφηναν στὴν κρίση του τὸ ζήτημα τοῦ τόπου τῆς τελικῆς τους ἐγκατάστασης. Μὲ τὴ σειρά του καὶ ὁ la Fuente, γιὰ νὰ κερδίσῃ χρόνον καὶ γιὰ νὰ ὀργανώσῃ καλύτερα τὸ πρόγραμμα τοῦ ἐποικισμοῦ, ζητᾶ νὰ εἰδοποιηθοῦν οἱ Μανιάτες νὰ στείλουν στὸν Καίσαρα Λατίνον μερικὰ ἀκόμη στοιχεῖα: ἀκριβῆ ἀριθμὸ ἐκείνων πὺ θὰ ἔπαιρναν μέρος στὴ μετανάστευση (μὲ λεπτομέρειες γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀνδρῶν, τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν), πόσα πλοῖα θὰ χρειαστοῦν γιὰ τὴ μεταφορὰ τους καὶ σὲ πόσες διαδρομές, σὲ ποια λιμάνια θὰ γίνεταὶ ἡ ἐπιβίβασή τους καὶ ποια ἦταν ἡ κατάλληλη ἐποχὴ γιὰ τὰ ταξίδια τῶν καραβιῶν³.

1. Οἱ πληροφορίες σὲ ἐπιστολὴ τοῦ la Fuente τῆς 21 Αὐγούστου 1655 (S i m a n c a s — Estado, legajo 3554, ἀριθ. 185, κρυπτογραφημένο).

2. S i m a n c a s — Estado, legajo 3554, ἀριθ. 185. Λίγα σχόλια σὲ πρακτικὰ τοῦ Consejo de Estado τῆς 12 Ὀκτωβρίου 1655 (S i m a n c a s — Estado, legajo 3554, ἀριθ. 176).

3. Οἱ πληροφορίες στὴν ἐπιστολὴ τοῦ la Fuente τῆς 21 Αὐγούστου 1655 (βλ. πὺ πᾶνω, σημ. 1). Τὸ ὄνομα τοῦ πληρεξουσίου Μιχαὴλ Μεδίκου ἀναγράφεται σὲ ἐπιστολὴ τοῦ διαδόχου τοῦ la Fuente στὴν πρεσβεῖα τῆς Βενετίας μαρκησιῦ τῆς Mancera, πὺ στάλθηκε πρὸς τὸν Φίλιππο Δ' στίς 22 Μαρτίου

Φαίνεται ὅτι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο συμπεριφέρθηκε ὁ *la Fuente* στὴν ὑπόθεσι αὐτὴ—μὲ τὶς συστηματικὲς κωλυσιεργίες κλπ.—δὲ βρῆκε σύμφωνους καὶ τοὺς ἄλλους συμβούλους τοῦ Φιλίππου Δ', ἐπειδὴ ὁ τελευταῖος τοῦ ζήτησε, σὲ κάπως αὐστηρὸ ὕφος, νὰ τὸν ἐνημερώνη τακτικὰ γιὰ τὸ ζήτημα καὶ νὰ ἐνεργῇ στὶς ἐπαφές του μὲ τοὺς Μανιάτες «*sin hacer emporio en la materia*». Ὁ Ἴσπανὸς διπλωμάτης ἀπολογήθηκε μὲ ἐπιστολὴ του τῆς 8 Ἰανουαρίου 1656, ὅπου ἀνέφερε τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους νόμιζε ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου ἐποικισμοῦ τῶν Μανιατῶν ἔπρεπε νὰ καθυστερήσῃ ἀκόμη. Καὶ γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀπόφυσιν του διαβίβασε ἰταλικὲς μεταφράσεις δυὸ ἑλληνικῶν ἐγγράφων, ποὺ εἶχαν στείλει οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Μανιατῶν πρὸς τὸν Καίσαρα Λατίνου, τοῦ ὁποίου ἐπίσης

1658 (*Simancas*—Estado, legajo 3556, ἀριθ. 131)· πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸν ἴδιο Μέντικο ποὺ ἄρχιζε τὶς διαπραγματεύσεις στὴ Μάνη στὰ τέλη τοῦ 1640 (βλ. πῶς πάνω, σ. 119). Ὁ Μιχαὴλ Μένδικος εἶναι ἄγνωστο πρόσωπο· δὲν τὸν συναντοῦμε στὶς νεώτερες μεταναστευτικὲς προσπάθειες τῶν Μανιατῶν Μεδίκων πρὸς τὴν Τσοκάνη (βλ. Σπυρ. Π. Λάμπρου, Ὁ κατὰ τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα εἰς τὴν Τσοκάναν ἐξοικισμὸς τῶν Μανιατῶν, Νέος Ἑλληνομνήμων 2 (1905) 405, 431, ὅπου ὑπογράφει πολλῶν Μεδίκων τῆς Μάνης). Δὲν ξέρω ἂν πρέπη νὰ ταυτίζουμε εὐκόλως, ὅπως γίνεται συνήθως, τὴν μανιάτικὴ αὐτὴ οἰκογένεια μὲ τὴν οἰκογένεια τῶν Γιατρῶν ἢ Γιατρᾶκων, ποὺ ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ σώζεται στὴ Μάνη, γιὰτὶ οἱ δυὸ οἰκογένειες συνήθως μᾶς παραδίδονται ἀπὸ τὶς πηγὰς χωριστά. Ὑστερα ἀπὸ τὶς μεταναστεύσεις τοῦ 17ου αἰῶνα, ποὺ, καθὼς βλέπουμε, τὶς ὀργανώνουν συνήθως οἱ Μέντικοι, μαρτυροῦνται πιά στὴ Μάνη μόνο οἱ Γιατράκοι καί, ἀπ' ὅσο μπόρσο ὡς τώρα τουλάχιστον νὰ διαπιστώσω, κανένας Μένδικος. Ἀντίθετα, ὅπου ἔγιναν ἐποικισμοὶ Μανιατῶν μὲ ἐπικεφαλῆς μέλη τῆς οἰκογένειας τῶν Μεδίκων, συναντοῦμε, καὶ στὰ τέλη ἀκόμη τοῦ 17ου αἰῶνα, ἀρκετοὺς γόνους αὐτῆς τῆς φάρας, ὅπως π.χ. τὸν Δημήτριο καὶ Στέφανο Μέντικο (βλ. γι' αὐτοὺς πῶς κάτω, σ. 136), τὸν Μαρίνο, πατέρα τῶν Ἀναστασίου καὶ Παναγιώτη Μεδίκου, ποὺ ὑπηρετοῦν τὰ στρατεύματα τοῦ Καρόλου Β' στὴ Νεάπολη στὰ 1680 (*Simancas*—Secretarias Provinciales, Libro 250, φ. 133^r - 139^v). Μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς συνάντησα καὶ ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος τῆς Νεάπολης· βλ. Ἀρχ. Κοινότ. Νεαπ., Κετᾶστιχο ἀριθ. 4, φφ 60^r (ὅπου ὑπογράφει τῶν «D. Medici» καὶ «Δημήτρη Μέντιτζ») σὲ πράξη τῆς 5 Ἰουνίου 1678), 60^v (ὅπου ὑπογράφει τοῦ Δημητρίου καὶ τοῦ «Panaoti Marino de Medici» σὲ πράξη τῆς 19 Φεβρουαρίου 1688) καὶ 221^v (ὅπου καὶ πάλι ὑπογράφει τοῦ Δημητρίου καὶ Παναγιώτη, σὲ πράξη τῆς 8 Σεπτεμβρίου 1686). Γιὰ τοὺς Μένδικους γενικὰ τῆς Μάνης βλ. τὴν σχετικὴ βιβλιογραφία στοῦ Στεφ. Ι. Παπαδοπούλου, Ἡ κίνησι τοῦ δούκα τοῦ Νεβέρ Καρόλου Γουζάγα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῶν βαλκανικῶν λαῶν (1603 - 1625), Θεσσαλονίκη 1966, σ. 33 καὶ σημ. 2. Σ' αὐτὴν ἂς προστεθῇ καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Antonio Tovar, Una petición de socorro de los griegos de Maina a Felipe II en 1584 - 1585, Boletín de la Real Academia de la Historia 142 (1958) σ. 19 (ὅπου ὑπογράφουν, σὲ ἔγγραφο τῆς 15 Φεβρουαρίου 1585, οἱ «*papas Medico*» καὶ «*Nicola Medico*») καὶ σ. 23 (ὁ «*sacerdote Medico cognominato*»).

σημειώνει την ανάλογη γνώμη για την αναβολή τῆς μεταφορᾶς τῶν ἀποίκων. Ὁ la Fuente πάντως παραδεχόταν ἀνεπιφύλακτα ὅτι ἡ ἐπιθυμία τῶν Ἑλλήνων νὰ ἔρθουν στὸ ἰσπανικὸ ἔδαφος καὶ νὰ γίνουν ὑπήκοοι τοῦ Ἰσπανοῦ βασιλέα ἦταν ἀπόλυτα εἰλικρινῆς καὶ οἱ ἀγνές τους προθέσεις ἔξω ἀπὸ κάθε ἀμφισβήτηση¹. Μὲ τὴν ἴδια ἐπιστολὴ τοῦ Ἰσπανοῦ πρεσβευτῆ στάλθηκαν στὴ Μαδρίτη καὶ δυὸ ἔγγραφα τῶν Μανιατῶν, ποὺ εἶχαν διαβιβάστῃ στὸν la Fuente, μὲ ἐπιστολὴ τοῦ Λατίνου, στίς 13 Δεκεμβρίου 1655. Τὸ ἓνα ἀποτελοῦσε μιὰ σύντομη, ἀλλὰ ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσα ἔκθεση γιὰ τὴ Μάνη: περιγραφή τῆς περιοχῆς μὲ κατάλογο τῶν χωριῶν τῆς, ἀριθμοὺς τῶν κατοίκων κατὰ περιφέρειες, χαρακτηρισμοὺς γιὰ τὶς συνήθειες καὶ τὸ χαρακτήρα τους, καθὼς καὶ μερικὰ ἀκόμη λίγο γνωστὰ ἢ ἄγνωστα γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στοιχεῖα². Ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν τῆς Μάνης (6.090), καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων (κάπου σαράντα χιλιάδες ψυχές), δὲ συμφωνεῖ μόνο μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ ἔδωσε ὁ ἐπίσκοπος Χριστόφορος στὸν μαρκήσιο la Fuente, ἀλλὰ καὶ μὲ στοιχεῖα ποὺ ἀντλοῦμε ἀπὸ ἄλλες πηγές τῆς ἐποχῆς³.

Ἡ ἔκθεση γιὰ τὴ Μάνη συνοδευόταν ἀπὸ ἐπιστολὴ τῶν προκρίτων πρὸς τὸν Καίσαρα Λατίνο, γραμμμένη στὸ Βίτυλο στίς 27 Ὀκτωβρίου 1655. Ἀφοῦ ὑπενθύμιζαν τὶς παλαιότερες διαπραγματεύσεις τους μὲ τὸν ἀντιβασιλέα Medina de las Torres — οἱ ὅποιες, ὅπως πίστευαν, εἶχαν μείνει χωρὶς ἀποτέλεσμα ἐξαιτίας τῆς ἀποχώρησής του ἀπὸ τὴ Νεάπολη —

1. Παράρτημα, ἔγγρ. Γ'.

2. Ἐγγρ. Ε'. Τὰ τοπωνύμια ἔχουν μεταγραφῆ στὴν ἰταλικὴ τὶς πιὸ πολλές φορὲς σωστά· σὲ μερικὲς ὥστόσο περιπτώσεις δὲν εἶναι εὐκολὴ ἢ ταῦτισή τους: Mandigna (Μαντίνεια), Zarnata (Ζαρνάτα), Gartizza (Γαῖτσά;), Androuista (Ἀνδρούβιστα), Prartio (Πρασιό), Miclea (Ἀμύκλες), Piazza (Πλάτσα), Nomici (Νομιστή), Cutuvagli (Κουτούφαρη), Langada (Λαγγάδα), Chilefa (Κελεφᾶς), Crionero (Κρυονέρι), Siderocastro (Σιδηρόκαστρο), Carea (Καρέα), Catrona (Κότρωνας), Vacha (Βαχός), Caropogli (Καρύπολη), Cartagnioti (Καστάνια, Καστανιώτες;), Aracona (Ἀράχοβα;), Aiorouarites, Leftigni (Λεφτίνι), Vitulo (Βίτυλο), Chimova (Τσίμοβα - Ἀρεόπολη), Caria (Χαριά), Pigos (Πύργος Δηροῦ), Archia (Ἀρχιά), Culumia (Κουλούμια), Carigna (Καρύνια), Omia (Νόμια), Chita (Κίττα), Calognius (Καλονιοί), Chipula (Κηπούλα), Cunos (Κοῦνος), Omea (Ὀλιά;), Faglica (Ἄλικα), Cicaglia (Τσικαλιά), Fatia (Βάθεια), Gnifi (Νύφι), Sella, Castro, Cartello, Colochithia (Κολοκυθιά), Afunga (Ἀρφήγκα; Ἀφούγκια;), Vata (Βάτα), Draglites (Δραλίτες), Lagocori (Λαγοχώρι;), Ferraporto, Stavricchi (Σταυρί), Cavallos (Κάβαλλος). Εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν φίλο κ. Δ. Βαγιακάκο, ποὺ μὲ βοήθησε πρόθυμα στὴν ἀνέυρεση μερικῶν ἀπὸ τὰ μανιάτικα αὐτὰ τοπωνύμια.

3. Patrice Stéphanopoli, Histoire des grecs en Corse, Παρίσι 1900, σ. 36. Πρβ. Σπυρ. Π. Λάμπρου, ἔ.δ., σ. 411.

καθὼς καὶ τὴν παρεμβολὴ στὴν ὑπόθεσή τους τοῦ πρεσβευτῆ la Fuente — τὸν ὁποῖο θεωροῦσαν ἐθνουσιώδη ὑποστηρικτὴ τους —, ἐπαναλάμβαναν τὴν κοινὴ ἀπόφαση ὅλων τῶν Μανιατῶν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ μεταναστεύσουν στὸ κράτος τοῦ Ἰσπανοῦ βασιλέα. Σχετικὰ μὲ τοὺς φόβους τῶν Ἰσπανῶν γιὰ τὶς ἀντιδράσεις τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἐποικισμοῦ, ὑποστήριζαν ὅτι καὶ μόνο ἡ ἐμφάνιση τῆς ἰσπανικῆς ἀρμάδας στὶς ἀκτὲς τῆς Μάνης ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ ἐξουδετερωθοῦν οἱ ἐχθρικές διαθέσεις τῶν Ὀθωμανῶν. Ἀλλὰ οἱ Μανιάτες πρόκριτοι προχωροῦν ἀκόμη περισσότερο: γιὰ νὰ ἐξασφαλιστῆ ἡ ἀπρόσκοπτη ἀναχώρηση τῶν μεταναστῶν ἀπὸ τουρκικὲς ἐπιθετικὲς ἐνέργειες, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐφοδιασμός τους μὲ τὶς ἀπαραίτητες — γιὰ τόσο μεγάλο χρονικὸ διάστημα καὶ γιὰ τόσο πλῆθος ἀνθρώπων — προμήθειες, προτείνουν τὴν ἀνάληψη στρατιωτικῆς ἐπιχείρησης ἐναντίον τῶν σπουδαιότερων τουρκικῶν κέντρων τῆς νότιας Πελοποννήσου. Ἡ ἐπιχείρηση αὐτὴ θὰ πραγματοποιοῦνταν ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Μανιάτες, ἀλλὰ μὲ ἀρχηγούς Ἰσπανοὺς ἀξιωματούχους καὶ μὲ γενναία ἐνίσχυση τῶν Ἑλλήνων σὲ ὅπλα (ζήτησαν δεκαπέντε χιλιάδες «γερμανικὰ» ἀρκεβούζια), πυρίτιδα καὶ ἄλλα ἐφόδια. Οἱ Μανιάτες διέθεταν ἤδη τρεῖς-τέσσερες χιλιάδες ἀρκεβούζια καὶ χίλια ἄλογα καὶ ὑποζύγια. Ὑπόσχονταν νὰ πειθαρχήσουν στοὺς Ἰσπανοὺς διοικητὲς τους καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν μὲ ἐπιδρομὲς στὴ «Σπάρτη» καὶ σὲ ἄλλες πόλεις μεγάλες ποσότητες κρέατος καὶ ἄλλων ἐφοδίων, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσαν νὰ καλύψουν τὶς ἀνάγκες σαράντα χιλιάδων μεταναστῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνδρῶν τῆς ἰσπανικῆς ἀρμάδας γιὰ ἓναν ὀλόκληρο χρόνο. Ἄλλωστε εἶχαν ἀρχίσει κιόλας τὶς ἐχθροπραξίες καὶ μὲ τὶς ἐπιδρομὲς τους στὶς περιοχὲς τῆς Σπάρτης, τοῦ Πασαβᾶ καὶ τῆς Καλαμάτας εἶχαν ἀποκομίσει ὡς λεία πάνω ἀπὸ ὀχτὼ χιλιάδες ζῶα. Διέθεταν ἤδη δώδεκα χιλιάδες ἔμπειρους καὶ ἀποφασισμένους πολεμιστὲς, οἱ ὁποῖοι, ὅταν θὰ λάβαιναν τὴ βοήθεια τῶν Ἰσπανῶν καὶ τοὺς ἀρχηγούς ποῦ θὰ τοὺς καθοδηγοῦσαν κατάλληλα, θὰ κατόρθωναν νὰ ἐπιδείξουν πιὸ πολλὰ καὶ πιὸ ἐντυπωσιακὰ πολεμικὰ κατορθώματα¹.

Οἱ ἰσχυρισμοὶ ὅμως αὐτοὶ τῶν Μανιατῶν γιὰ τὶς στρατιωτικὲς τους ἐπιτυχίες ἐναντίον τῶν Τούρκων προκάλεσαν μᾶλλον δυσμενῆ παρὰ εὐμενῆ ἀπήχηση στοὺς Ἰσπανοὺς. Ὅπως σημείωσε ὁ la Fuente στὴν παραπάνω ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππο Δ', οἱ ἐνέργειες αὐτὲς τῶν Ἑλλήνων τὸν ἐπειθαν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναβληθῆ καὶ πάλι ἡ μετανάστευσή τους, καὶ μάλιστα — ἂν ἐξακολουθοῦσε ἡ ἀντιτουρκικὴ τους δραστηριότητα — ὑπῆρχε σοβαρὸς κίνδυνος νὰ ναυαγήσῃ ὀριστικὰ ὅλη ἡ ὑπόθεση.

1. Ἐγγρ. Δ'.

Ἐγραψε λοιπὸν καὶ τοῦ Καίσαρα Λατίνου νὰ συστήσῃ στοὺς Μανιάτες νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν τακτικὴ τους ἐκείνη, ἐνῶ παράλληλα ζήτησε ἀπὸ τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης νὰ τὸν ἐνημερώσῃ τακτικὰ σχετικὰ μὲ τὸ κρίσιμο αὐτὸ θέμα¹. Ἡ στάσις τοῦ la Fuente δικαιώθηκε καὶ στὴ Μαδρίτη: Στις 11 Μαρτίου 1656 ὁ Φίλιππος Δ' ἀνακοίνωσε στὸν πρεσβευτὴ του ὅτι εἶχε τὴν ἔγκρισή του γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ἐνεργοῦσε στὸ ζήτημα τῶν Μανιατῶν. Σὲ λίγους μῆνες φεύγει καὶ ὁ la Fuente ἀπὸ τὴν ἰσπανικὴ πρεσβεία τῆς Βενετίας, ἀλλὰ ὁ ἀντικαταστάτης του Francisco de Ugarte ἀναλάμβανε τὴν ὑπόθεσις μὲ ἐντολὴ νὰ τὴ χειριστῆ ἀκολουθώντας τὴν ἴδια τακτικὴ².

Οἱ συνθήκες ποὺ ἐπικρατοῦσαν τότε σὲ ὅλη τὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο, ὕστερα ἀπὸ τὴ βενετικὴ ἀντεπίθεσις καὶ τὶς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις στὸ Αἰγαῖο, ἀλλὰ προπάντων ὕστερα ἀπὸ τὶς ἐχθροπραξίες στὴν Πελοπόννησο, ἔκοψαν γιὰ ἀρκετὸ διάστημα τὶς ἐπαφὰς τῶν Μανιατῶν μὲ τοὺς Ἰσπανοὺς. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1658 ὁ γενικὸς πληρεξούσιος τῶν κατοίκων τῆς Μάνης Μιχαὴλ Μεδίκος στέλνει ἀπὸ τὸ Βίτυλο νέα ἔκκλησις πρὸς τὸν πρόξενο στὴ Ζάκυνθο, παρόμοια μὲ ἐκείνη ποὺ εἶχε σταλῆ στις 27 Ὀκτωβρίου 1655. Αὐτὴ τὴ φορὰ οἱ Ἕλληνες διαβεβαίωσαν τοὺς Ἰσπανοὺς καὶ προπάντων τὸν μαρκήσιο τῆς Mancera, ποὺ εἶχε ἀναλάβει στὸ μεταξὺ ὀριστικὰ τὴν ἰσπανικὴ πρεσβεία τῆς Βενετίας, ὅτι θὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὶς ὑποδείξεις τους, ὥστε νὰ εὐοδωθῇ τελικὰ ἡ μετανάστευσή τους³.

Ἡ ὑπόσχεσή τους αὐτὴ δὲν τηρήθηκε. Μὲ τὴν ἄφιξίς τῆς Ἑλλάδα τοῦ νέου ἀρχηγοῦ τοῦ βενετικοῦ στόλου Francesco Morosini καὶ προπάντων μὲ τὴν ἀπόβασίς τῶν Βενετῶν καὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωαννικίου Β' (1651 - 1652) στὸ λιμάνι τῶν Κιτριῶν (1659), οἱ ἀνήσυχοι κάτοικοι τοῦ Βραχίονα τῆς Μάνης δὲν ἔμειναν ἀπαθεῖς. Ὑστερα ἀπὸ τοὺς πρώτους

1. Ἐγγρ. Γ', στίχ. 15 - 21.

2. Οἱ πληροφορίες σὲ ἐπιστολὴ τοῦ la Fuente τῆς 6 Μαΐου 1656 (S i m a n c a s — Estado, legajo 3555, ἀριθ. 54).

3. S i m a n c a s — Estado, legajo 3556, ἀριθ. 131 (ἀποκρυπτογραφημένη ἐπιστολὴ τοῦ μαρκησίου τῆς Mancera, σταλμένη ἀπὸ τὴ Βενετία στὴ Μαδρίτη στις 22 Μαρτίου 1658), 132 (ἀντίγραφο ἐπιστολῆς τοῦ Καίσαρα Λατίνου πρὸς τὸν Mancera, γραμμὴν στὴ Ζάκυνθο στις 19 Ἰανουαρίου 1658), 133 (ἰσπανικὴ μετάφρασις τῆς ἰταλικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Λατίνου), 134 (ἰταλικὸ ἀντίγραφο τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μιχαὴλ Μεδίκου πρὸς τὸν Λατίνον, γραμμὴν στὸ Βίτυλο στις 3 Ἰανουαρίου 1658), 135 (ἰσπανικὴ μετάφρασις τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μεδίκου), 138 (γενικὴ μνεῖα τοῦ «negotio del Brazzo de Mayna» καὶ τοῦ λιμοῦ ποὺ ἀπλώθηκε στὴν Πελοπόννησο καὶ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα, σὲ ἀνώνυμη εἶδησις — «aviso» — τῆς 24 Ἰανουαρίου 1658).

Al Marq. de Mancera
 Venecia 22 de Mayo 1758

Señor

131

E. Leg. 8556

Con Sr. D. Josef de Sotomayor, Legado del Duque de Veragua
 las quatro cartas de Juan Latino que dice ser hechas
 de M. M. en aquella Isla, y la que es del Sr. D. Juan
 Miguel de Medini Procurador Gen. de la Provincia
 del Brago de Mayna, cuya copia presento al Sr.
 Con una, y reduciendose a un Antonio adu puros
 principales que son la propiedad, y posesion de
 aquellos Indios Asitantes de la Provincia de Mayna
 y las noticias de las Provincias, y dignos del
 Sr. D. Juan de los Andes al primero cuestionado era
 seria en que muchos años ha se adiscutido prudente
 estimam. por los Ministros de M. M. y hallado se
 en subtractiva casi, o qualis Combeniencias, y diffe
 cultades no parece necesario con nuevo informe y
 al segundo que hallandome tanjato de asistencia
 para adquirir otras noticias mas fundadas y con
 veniar las Compañias gran ciadas como se he ve
 orientado a M. M. en varias ocasiones) me he
 a cargo deste genero de Quiso sin darle mas au
 toridad de la Real Audiencia de Bogota que merece el
 autor dello Sr. D. Juan

δισταγμούς, πρωτοστάτησαν στις επιχειρήσεις των Βενετών στη νοτιοδυτική Πελοπόννησο, ιδιαίτερα στην Άλωση και την καταστροφή τής Καλαμάτας¹. Έτσι, όταν τον επόμενο χρόνο, στις 5 Δεκεμβρίου 1659, ο μαρκήσιος τής Mancera ανακοίνωνε στην κυβέρνησή του, στη Μαδρίτη, τις συνεννοήσεις των Πελοποννησίων με τη βενετική Γερουσία για την επέκταση των έχθροπραξιών σε όλη την Πελοπόννησο, το θέμα τής μεταναστεύσεως των Μανιατών είχε πιά ολότελα παραγκωνιστή².

Με τη λήξη όμως του τουρκοβενετικού πολέμου (1669) και την αποχώρηση των Βενετών από την Ελλάδα δημιουργήθηκε για τους Μανιάτες κρίσιμη κατάσταση: θα αντιμετώπιζαν τώρα τις συνέπειες τής συμμετοχής τους στις έχθροπραξίες. Και μολονότι οι Τούρκοι παραχώρησαν άμνηστεια και υποσχέθηκαν να μην προχωρήσουν σε άντεδικήσεις, οι Μανιάτες διέτρεχαν σοβαρούς κινδύνους. Ο μέγας βεζίρης τους καλούσε σε πλήρη ύποταξη και για να έδραιώσει την τουρκική έξουσία — που ήταν πάντοτε ασταθής στις περιοχές αυτές — άρχισε την οικοδόμηση φρουρίων σε καιρία σημεία του Βραχίονα³. Στις δυσκολίες αυτές ήρθαν να προστεθούν οι διχόνοιες και οι σοβαρές φιλονικίες ανάμεσα σε μερικές μεγάλες μανιάτικες οικογένειες, που ανάγκασαν τελικά πάρα πολλούς από τους κατοίκους να εκπατριστούν⁴. Έτσι άρχισε την εποχή αυτή ένα σοβαρό κύμα φυγής προς τη Δύση. Οικογένειες μετανάστευαν όμαδικά και κατά κύματα στην Τοσκάνη, στη Γένοβα και από εκεί στην Κορσική⁵. Άρχισαν λοιπόν και πάλι οι προσπάθειες των Μανιατών να επιτύχουν την άδεια των Ισπανών να μεταναστεύσουν και να εγκατασταθούν και σε περιοχές τής Ισπανικής επικράτειας.

Έγιναν γνωστές μερικές γενικές μνείες για μεταφορά έλληνικών οικογενειών από τη Μάνη στη Νεάπολη κατά την εποχή τής μετανάστευσεως των Έλλήνων προς τη Γένοβα. Πρόκειται για τις πληροφορίες του επισκόπου τής Μάνης Παρθενίου Καλανδή, ο οποίος είχε ακολουθήσει τη μεγάλη ομάδα των μανιάτικων οικογενειών προς τη Λιγουρία. Σε ανάκρισή του στη Γένοβα στις 13 Φεβρουαρίου 1676 είχε δηλώσει ότι «τέσσαρες φρεγάδες έφυγαν για την Άνάπολη γεμάτες κόσμο και μερικοί

1. Α. Ε. Βακαλοπούλου, *Ίστορία*, τόμ. 3, σ. 505 - 506.

2. Simancas — Estado, legajo 3557, άριθ. 174. Παρόμοιο και τὸ περιεχόμενο του legajo 3556, άριθ. 136, 137, 140, 141.

3. Κ. Ν. Σάθα, *Τουρκοκρατούμένη Έλλάς (1453 - 1821)*, Άθήνα 1869, σ. 308 - 310· πρβ. Α. Ε. Βακαλοπούλου, *έ. ά.*, σ. 539.

4. Δ. Β. Βαγιακάκου, *Οί Μανιάται τής Κορσικής*, Παρνασσός 7 (1965) 26 - 27.

5. Α. Ε. Βακαλοπούλου, *έ. ά.*, σ. 538 - 546, όπου και έλεγχος τής σχετικής βιβλιογραφίας.

ἔγραψαν πὼς βρίσκονται στὸν Τάραντα». Ὁ Παρθένιος πρόσθεσε ἀκόμη ὅτι «οἱ τρεῖς ἀπ' τὶς φρεγάδες αὐτὲς ἦσαν ἀπ' τὴν Πρέστια καὶ ἡ τέταρτη Ζακυνθινιά»¹.

Ἡ τελευταία αὐτῆ λεπτομέρεια, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ μαρτυρία συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου τῆς Ζακύνθου, βοηθᾷ καὶ στὴ χρονολόγηση τῆς πληροφορίας τοῦ Παρθενίου. Στις 19 Σεπτεμβρίου 1674 ἔκλεισε στὴ Ζάκυνθο συμφωνία ἀνάμεσα σὲ μερικοὺς ἀντιπροσώπους μαυιάτικων οἰκογενειῶν ἀπὸ τὴν Ἀνδρούβιστα τῆς Ἐξω Μάνης καὶ τὸν πλοίαρχο «Γερόλυμο δὲ Ἀτζιολι», ὁ ὁποῖος ἀναλάμβανε νὰ μεταφέρῃ μὲ τὸ πλοῖο του, «τὴν ταρτάνα ὀνομαζομένη Λὰ Μαδούνα δὲ Σάντε Ρελίκβιε», μερικὲς οἰκογένειες ἀπὸ τὸ Πόρτο Καλαμίτσι τοῦ Πραστιοῦ στὸν Τάραντα τῆς Ἀπουλίας².

Καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς μαρτυρίες ἀναφέρονται, νομίζω, σὲ κάποια μετανάστευση Μανιατῶν στὸ βασίλειο τῆς Νεάπολης. Οἱ πληροφορίες τοῦ ἐπισκόπου τῆς Μάνης καὶ τοῦ ζακυνθινοῦ συμβολαιογράφου δὲν ἀφοροῦν στὴ μεγάλη μετανάστευση πρὸς τὴν Λιγουρία, ἀλλὰ στὴν ἀφιξη 175 κατοίκων τοῦ Πραστιοῦ (Pressio) στὸ Brindisi στὰ τέλη τοῦ 1674. Οἱ Μανιάτες αὐτοὶ φιλοξενήθηκαν ἀρχικὰ στὴ Mottola, σὲ φέουδα τοῦ δούκα τῆς Martina· ὅταν ὁμοῦς ἀργότερα δέχτηκαν ἰσχυρὲς πιέσεις ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Τάραντα Della Quadra γιὰ νὰ ἀσπαστοῦν τὸ λατινικὸ δόγμα, προτίμησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ Mottola καὶ νὰ καταφύγουν κρυφὰ στὸ μακρινὸ Tricarico³.

Δὲν ἔχουμε καμιά μαρτυρία ἢ ἔστω καὶ νύξη γιὰ ἄλλη πολυαριθμότερη ἐγκατάσταση προσφύγων ἀπὸ τὴ Μάνη στὸ βασίλειο τῆς Νεάπολης κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτῆ. Ἀπὸ ἔγγραφα τῶν γενικῶν ἀρχείων τοῦ Simancas καὶ τοῦ ἰσπανικοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, στὴ Μαδρίτη — ὅπου ἐργάστηκα τὸ χειμῶνα τοῦ 1967 καὶ τὴν ἔνοιξη τοῦ 1968 — πιστοποιοῦμε ὅτι στὰ χρόνια αὐτὰ οἱ Ἰσπανοὶ δὲ γνώριζαν ἄλλους Ἕλληνες τοῦ βασιλείου τῆς Νεάπολης ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ κατὰ τὸν προηγούμενο αἰῶνα· οὔτε πάλι εἶχαν πληροφορίες γιὰ ἑλληνικοὺς ἀποικισμοὺς στὴν Ἰταλία κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς γνωστὲς μεταναστεύσεις στὴν Τοσκάνη καὶ τὴ δημοκρατία τῆς Γένοβας. Ἀλλὰ τὴ μαρτυρία τῶν ἐγγράφων αὐτῶν θὰ τὴ χρησιμοποιήσουμε ἐδῶ γιὰ νὰ ἐρευνήσουμε μιὰν ἄλλη, ἄγνωστη ὡς σήμερα, ὁμα-

1. Δ. Β. Βαγιακάκου, Ἐποικία Μανιατῶν, EMA 2 (1940) 152, 153.

2. Ἐκδοση καὶ σχολιασμὸς τοῦ ἐγγράφου στοῦ Δ. Β. Βαγιακάκου, ἔ. ἀ., σ. 152 - 157.

3. Βλ. F. A. Primaldo Cocco, Casali albanesi, σ. 12 - 13· πρβ. P. P. Rodotà, ἔ. ἀ., τόμ. 3, σ. 66 - 67.

δική μετανάστευση τῶν Μανιατῶν στο βασίλειο τῆς Νεάπολης, ἡ ὁποία τελικὰ πραγματοποιήθηκε — παρὰ τὶς δυσκολίες καὶ τὰ ἀνυπέβλητα ἐμπόδια — τρία χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐγκατάσταση τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν στὴν Κορσική, τὴ Γένοβα καὶ τὴν Τοσκάνη¹.

Ὅπως καὶ κατὰ τὶς διαπραγματεύσεις τοῦ 1641 - 1658, οἱ συνεννοήσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μανιατῶν μὲ τοὺς Ἰσπανοὺς ἰθύνοντες γιὰ τὴν πραγματοποίηση ἐποικισμοῦ στὴ Νεάπολη ἦταν μακροχρόνιες καὶ ἐπίμονες. Ἄρχισαν τὸ 1672 καὶ κατέληξαν σὲ ἐπιτυχία μόλις στὰ μέσα τοῦ 1679. Πρωτοεργάτης τοὺς στάθηκε καὶ πάλι ἓνας γόνος τῆς οἰκογένειας τῶν Μεδίκων τῆς Μάνης, ὁ Δημήτριος Μέδικος. Ὁ Μέδικος αὐτὸς εἶχε ἀναλάβει καὶ παλαιότερα παρόμοια ἀποστολή: Δυὸ χρόνια πρὶν ἀρχίσῃ τὶς ἐπαφές του μὲ τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης, εἶχε ὀλοκληρώσει τὶς διαπραγματεύσεις τῶν συμπατριωτῶν του μὲ τὸν μεγάλο δούκα τῆς Τοσκάνης Κόσιμο Γ' (1642 - 1723), οἱ ὁποῖες κατέληξαν, ὅπως φαίνεται, στὴν ὁμαδικὴ ἐγκατάσταση πολλῶν Μανιατῶν σὲ ἐπαρχίες τῆς Τυρρηνίας². Στὶς ἀρχές τοῦ 1672 ὁ Δημήτριος Μέδικος παρουσιάστηκε

1. Simancas — Estado, legajo 3295, ἀριθ. 22 (ἡλ. Παράρτημα, ἔγγρ. Σ'), legajo 3301, ἀριθ. 102 (ἔγγρ. Π'), 104, legajo 3302, ἀριθ. 1, 2, 179, 180 (ἔγγρ. Θ'), legajo 3303, ἀριθ. 186, 187, legajo 3304, ἀριθ. 161, 162, legajo 3305, ἀριθ. 153, 154 (ἔγγρ. Γ'). Μερικὰ ἔγγραφα ἀπὸ τὸ παλιὸ ἀρχεῖο τῆς ἰσπανικῆς πρεσβείας στὴ Ρώμη βρισκονται σήμερα στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, στὴ Μαδρίτη: Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores — Archivo de la Embajada de España cerca de la Santa Sede — Sección de Estado, legajo 74 (1677 - 1681), φφ 71 Γ, 72 Γ (ἔγγρ. Ζ'), 72 Χ.

2. Σπυρ. Π. Λάμπροῦ, Ὁ κατὰ τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα ἐξοικισμός, σ. 401, 402, 405. Φαίνεται ὅτι ὁ Δημήτριος Μέδικος εἶχε ὡς συνεργάτη του κατὰ τὶς διαπραγματεύσεις του μὲ τὸν Ἰσπανὸ ἀντιβασιλέα καὶ ἕνα συγγενῆ του — ἴσως ἀδελφὸ του — τὸν Στέφανο Μέδικο· ἔτσι τουλάχιστο ὑποδηλώνει ἔγγραφο τοῦ βασιλέα Καρόλου Β', πού, καθὼς θὰ δοῦμε, ἐκδόθηκε στὴ Μαδρίτη στὶς 9 Ὀκτωβρίου 1689, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι τὸ ζήτημα τῆς μεταφορᾶς τῶν Μανιατῶν στὸ ἰσπανικὸ κράτος τὸ εἶχαν χειριστῆ ὡς ἐκπρόσωποι τῶν ὑποψηφίων μεταναστῶν (los diputados don Demetrio y don Esteban de Medicis). Ἄλλωστε ὁ Στέφανος Μέδικος χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς Μανιάτες καὶ κατὰ τὶς συνεννοήσεις τους μὲ τὸν δούκα τῆς Τοσκάνης (Λάμπροῦ, ἔ. ἀ., σ. 429, 431). Ἀργότερα, μετὰ τὴν ἐγκατάστασή του στὴ Νεάπολη, ὁ Στέφανος Μέδικος πέρασε στὴ Μαδρίτη, προσπαθώντας νὰ πείσῃ τοὺς Ἰσπανοὺς νὰ ἐπέμβουν στὴν Ἑλλάδα, ὅπου μὲ τὴν ἐκρηξὴ τοῦ τουρκοβενετικῆ πολέμου γιὰ τὴν Πελοπόννησο (1684 - 1687) εἶχαν δημιουργηθῆ εὐνοϊκὲς συνθῆκες γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ μιὰ τέτοια ἐπιχείρηση. Στὰ 1685 ὁ Στέφανος πίεζε τὴν ἰσπανικὴ κυβέρνησι νὰ στείλῃ ὅπλα καὶ ἄλλα ἐφόδια στοὺς Μανιάτες καί, ἂν ἦταν δυνατὸ, καὶ στρατιωτικὲς δυνάμεις ἀπὸ τὸ βασίλειο τῆς Νεάπολης. Φυσικὰ, οἱ Ἰσπανοὶ στάθηκαν πολὺ διστακτικοὶ νὰ ἀναλάβουν ἐπιχειρήσεις σὲ τόσο μακρινὲς περιοχὲς καὶ μάλιστα ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐδραίωση τῶν Βενετῶν· περιορίστηκαν λοιπὸν νὰ βοηθήσουν οικονομικὰ μόνο τὸν Μέδικο, ὁ ὁποῖος, γιὰ νὰ ἐρθῇ στὴν Ἰσπανία καὶ νὰ ζήσῃ

στὸν τότε (1672 - 1675) ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης D. Antonio Alvarez, μαρκήσιο τῆς Astorga, καὶ τοῦ ὑπέβαλε ὡς ἐκπρόσωπος τῆς «Σπάρτης - Μάνης» («diputado de la provincia de Esparta, Brazo de Mayna») ¹ ὑπόμνημα, μὲ τὸ ὁποῖο ζητοῦσε νὰ δοθῇ στοὺς Μανιάτες ἡ ἄδεια καὶ κάθε λογῆς ὑποστήριξη, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ μεταναστεύσουν σὲ περιοχὲς τῶν Ἰσπανικῶν κτήσεων στὴν Ἰταλία ἢ ἀκόμη καὶ στὴν ἴδια τὴν ἰβηρικὴ χερσόνησο. Ὁ Ἰσπανὸς ἀντιβασιλέας διαβίβασε τὶς προτάσεις τῶν Ἑλλήνων στὴ Μαδρίτη, πρὸς τὴ μητέρα τοῦ ἀηλίκου τότε Ἰσπανοῦ βασιλέα Καρόλου Β' Μαρία Ἄννα (Mariana) τῆς Αὐστρίας, ποὺ ἀσχοῦσε τότε (ὡς τὸ 1675) τὴν ἀντιβασιλεία. Μὲ βασιλικὴ ἀπόφαση ἡ Μαρία Ἄννα ἀνέθεσε μὲ τὴ σειρά της, στὶς 31 Ἰανουαρίου 1672, στὸ Συμβούλιο τοῦ Κράτους νὰ μελετήσῃ τὸ θέμα καὶ νὰ γνωμοδοτήσῃ. Τὸ ὑπόμνημα τοῦ Δημητρίου Μεδίκου δὲ σώθηκε, ἀλλὰ στὶς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου αὐτοῦ, ποὺ καταγράφηκαν στὶς 9 Φεβρουαρίου γιὰ νὰ ὑποβληθοῦν στὴν Μαρία Ἄννα, ἀναφέρονταν ὅτι οἱ Ἕλληνες ζητοῦσαν νὰ ἐκπατριστοῦν γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ὑποδούλωσή τους στοὺς Τούρκους καὶ τὸν ἀναπόφευκτο ἐξισλαμισμό τους, ποὺ τώρα, μὲ τὴν ἐπιβολὴ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας στὴ Μάνη, ἀπειλοῦσε ἄμεσα τὴν «καθολικὴ» τους πίστη ². Καμιὰ μνεὶα δὲν γίνεται βέβαια γιὰ τὶς φιλονικίες τῶν Μανιατῶν, μολονότι θὰ ἔπαιζαν ἀσφαλῶς σοβαρὸ ρόλο στὴν ὑπόθεση τοῦ ἐκπατρισμοῦ τους· εἶναι ἄλλωστε χαρακτηριστικὸ τὸ γεγονός ὅτι τὴν πρωτοβουλία ἀναλαμβάνουν πάντοτε μέλη τῆς μεγάλῃς οἰ-

ἐκεῖ ὡς τὴν ἡμέρα τῆς ἀπόρριψῆς τοῦ αἰτήματός του, εἶχε ξοδέψει ὅσα χρήματα εἶχε μαζί του (Simancas — Estado, legajo 3316, ἀριθ. 30, ὅπου ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους γιὰ τὶς προτάσεις αὐτές, ποὺ ἐκδόθηκε στὴ Μαδρίτη στὶς 20 Ὀκτωβρίου 1685). Ὁ Στέφανος Μένικος, τέλος, ἀνέλαβε στὰ 1689 μαζί μὲ τὸν Δημήτριο νὰ συγκεντρώσουν χρήματα μὲ ἐράνους (limosna) γιὰ τὴν ἀπολύτρωση τοῦ αἰχμαλώτου συγγενῆ τους Ἰωσαφάτ, ἐπισκόπου τῆς Μάνης κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τῶν διαπραγματεύσεών τους μὲ τοὺς Ἰσπανοὺς (βλ. πῶ κατω, σ. 138).

1. Σὲ ὅλα τὰ ἔγγραφα ποὺ χρησιμοποιοῦμε ἐδῶ οἱ Μανιάτες ἀποκαλοῦνται «Espartanos» ἢ «Spartanos» καὶ ἡ πατρίδα τους «Esparta» ἢ «Sparta», σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια τῆς ἐποχῆς (βλ. σχετικὰ στοῦ Δ. Β. Βαγιακάκου, Μανιατικὰ Α'. Ὁ Ἰμβραῆμ ἐναντίον τῆς Μάνης, Ἀθήνα 1961, σ. 64 - 65).

2. Παράρτημα, ἔγγρ. Σ'. Τὸ ἐπίθετο «καθολικός», ποὺ τὸ εἶδαμε νὰ χρησιμοποιεῖται καὶ στὴν ἰσπανικὴ μετάφραση τῆς σύμβασῃς τοῦ ἐπισκόπου Μάνης Χριστοφόρου (βλ. πῶ πάνω, σ. 124), ὀφείλεται μᾶλλον σὲ παρανόηση τοῦ Ἰσπανοῦ γραμματέα· στὴν περίπτωσή αὐτὴ ἀντιστοιχεῖ στὸ «χριστιανός». Πάντως στὶς διενέξεις τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων μὲ τοὺς φιλοπαπικούς συμπατριῶτες τους στὴ Νεάπολη τὸ ἐπίθετο αὐτὸ χρησιμοποιήθηκε ἔντεχνα γιὰ νὰ δηλώνῃ τὸν «οὐνίτη» (βλ. τὴ χρῆση τοῦ ἐπιθέτου στὸ φιλοπαπικὸ φυλλάδιο «Sulla cattolicità della chiesa dei Santi Pietro e Paolo, unica parrocchia di rito greco in Napoli, Νεάπολη 1867, passim).

κογένειας τῶν Μεδίκων τῆς Μάνης, οἱ ὁποῖοι, ὅπως εἶναι γνωστό, εἶχαν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ νὰ λύσουν πολλές καὶ σοβαρὰς διαφορὰς μετ' ἄλλες μεγάλες ἐπίσης μανιάτικες φάρες ¹.

Δὲν ἀναφέρονται στὴν ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους καὶ οἱ ὅροι πού ἔθεσαν πάλι οἱ ὑποψήφιοι ἄποικοι. Ὡστόσο μπορούμε, νομίζω, νὰ τοὺς ἀναζητήσουμε στὴ σύμβαση τοῦ 1641 καὶ τοῦ 1644, ἀλλὰ τώρα μετ' ἄλλες ὑποχωρήσεις ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλωστε πολὺ λιγότερες ἀξιώσεις εἶχε ἡ σύμβαση πού πρόβαλε ὁ ἴδιος ὁ Δημήτριος Μένδικος κατὰ τὶς διαπραγματεύσεις του μετ' ἄλλο δούκα τῆς Τοσκάνης Φερδινάνδο Β' στίς 6 Ὀκτωβρίου 1663 ², καθὼς καὶ ἡ σύμβαση τῆς 9 Ὀκτωβρίου 1663 πού ἐγίνε μεταξὺ τοῦ ἴδιου Μανιάτη ἀντιπροσώπου καὶ τοῦ φεουδάρχη τῆς Val di Perga ἱππότη Giulio Upezzinghi, στοῦ ὁποῖου τὰ φέουδα θὰ πῆγαιναν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἴκοσι μανιάτικες οἰκογένειες ³.

Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους πού χρησιμοποίησα παρουσιάζει ἐδῶ ἓνα κενὸ πέντε χρόνων περίπου. Δὲν μπόρεσα δυστυχῶς νὰ τὸ καλύψω μετ' ἀλλήλη ἔρευνα στὸ ἀρχεῖο τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου τῆς Ἰταλίας (Consejo Supremo de Italia), στὸ ὁποῖο παραπέμφθηκε ἡ πρόταση τοῦ Δημητρίου Μενδικίου. Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ διαπραγματεύσεις ἐμποδίζονταν καὶ αὐτὴ τὴ φορὰ — ὅπως καὶ τὸ 1609 κατὰ τὶς προτάσεις τοῦ Castro — ἀπὸ τὸ ἐπίμαχο θέμα τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος τῶν ἀποίκων, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ σοβαρὰ οἰκονομικὰ προβλήματα πού θὰ ἀνέκυπταν κατὰ τὴ μεταφορὰ καὶ τὴν ἐγκατάσταση τῶν ἀνθρώπων.

Στίς δυσκολίες αὐτὲς ἤρθε νὰ προστεθῆ καὶ μιὰ σοβαρὴ ἀτυχία: Γιὰ νὰ δοθῆ περισσότερο κύρος στίς διαπραγματεύσεις τοῦ Δημητρίου Μενδικίου μετ' ἄλλο ἀντιβασιλέα ξεκίνησε ἀπὸ τὴ Μάνη γιὰ τὴ Νεάπολη νέα ἀντιπροσωπεῖα ἀπὸ τριάντα προκρίτους τῆς Μάνης μετ' ἐπικεφαλῆς τὸν ἐπίσκοπο Ἰωσαφὰτ Μένδικο. Ὄταν τὸ πλοῖο πού μετέφερε τοὺς Μανιάτες αὐτοὺς βρισκόταν μεταξὺ Κορώνης καὶ Μεθώνης, δέχτηκε τὴν ἐπίθεση τριῶν τουρκικῶν καραβιῶν (galeotas): ὁ ἐπίσκοπος Μάνης καὶ τρεῖς ἀκόμη πρόκριτοι σύρθηκαν αἰχμάλωτοι στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου καὶ ἔμειναν φυλακισμένοι — περιμένοντας ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τους, τὸν Δημήτριο καὶ τὸν Στέφανο Μένδικο, νὰ συγκεντρώσουν τὰ ἀπαραίτητα λύτρα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους — τουλάχιστο ὡς τὸ 1689 ⁴.

1. Α. Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία, τόμ. 3, σ. 541.

2. Ἐκδόση τῆς σύμβασης ἀπὸ τὸν Σπυρ. Π. Λάμπρο, ἔ. ἀ., σ. 402 - 405.

3. Σπυρ. Π. Λάμπρου, ἔ. ἀ., σ. 416 - 418.

4. Simancas — Sección: Secretarías Provinciales, Libro 264, φφ

Ἡ περιπέτεια ὥστόσο τοῦ Ἰωσαφάτ καὶ τῶν ἄλλων συντρόφων του δὲ σταμάτησε τοὺς Μανιάτες ἀπὸ τὶς προσπάθειές τους νὰ ἐπιτύχουν τὴν πολυπόθητη ἄδεια γιὰ νὰ μεταναστεύσουν. Στις 16 Μαΐου 1677 ὁ νέος ἀντιβασιλέας τῆς Νεάπολης (1665 - 1700) D. Fernando Fajardo, μαρκήσιος de los Vélez, ἀνακοινώνει στὸν βασιλέα τῶρα Κάρολο Β', τὸν λεγόμενο «Ματιασμένο» (el Hechizado) (1665 - 1700), ὅτι ἀποδέχτηκε τελικὰ τὶς προτάσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μανιατῶν· ζητοῦσε ὅμως νὰ τοῦ σταλῆ καὶ ἡ ἔγκριση τῆς Ἁγίας Ἐδρας, ἡ ὁποία καθυστεροῦσε ὑπερβολικά. Μεγάλη καθυστέρηση εἶχε ἀκόμη παρατηρήσει ὁ ἀντιβασιλέας καὶ στὴν ἀνάλογη ἔγκριση τῆς ἰσπανικῆς ἐκκλησίας. Ὁ Vélez δὲν ἔκρυβε στὴν ἐπιστολὴ του αὐτὴ τὸ παράπονό του γιὰ τὴ συνεχῆ ἀναβολὴ στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἐποικισμοῦ καὶ τὶς ὑποψίες του γιὰ τὴν εὐθύνη ἐνὸς σημαντικοῦ βασιλικοῦ συμβούλου, τοῦ καρδινάλιου Nidardo. Ὁ κληρικὸς αὐτὸς δὲν ἦταν ἄλλος ἀπὸ τὸν τότε ἀρχηγὸ τῆς ἰσπανικῆς Ἱερῆς Ἐξέτασης Johannes Eberhard Nithard (1607 - 1681). Ὁ ἀντιβασιλέας τοῦ εἶχε ζητήσει τὴν ἀπαραίτητη ἄδεια τῶν ἰσπανικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ ὁ Γερμανὸς καρδινάλιος δὲν εἶχε δώσει ἀκόμη καμιά ἀπάντηση¹.

Γιὰ νὰ προωθήσουν καλύτερα τὴν ὑπόθεσή τους ἀναγκάστηκαν οἱ Μανιάτες νὰ στείλουν ἀνθρώπους τους ὡς τὴν ἰσπανικὴ πρωτεύουσα². Καὶ γιὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τοὺς δισταγμοὺς τῶν καθολικῶν συμβούλων τοῦ Καρόλου Β' — ποὺ εἶχαν τόσες θρησκευτικὲς προκαταλήψεις —

133 r - 136 r, ὅπου βασιλικὸ πιστοποιητικὸ (ἀντίγραφο), ποὺ διατάζει τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης, ἀλλὰ καὶ ἄλλους πολιτικοὺς καὶ θρησκευτικοὺς ἀξιωματοῦχοις τοῦ βασιλείου τῆς Σικελίας, τῆς Νεάπολης καὶ τοῦ κράτους τοῦ Μιλάνου, νὰ ὑποστηρίξουν τὶς προσπάθειες τοῦ Δημητρίου καὶ Στεφάνου Μεδίκου νὰ συγκεντρώσουν τὰ ἀπαραίτητα ποσὰ ποὺ θὰ δοθοῦν ὡς λύτρα στοὺς Τούρκους γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ συγγενῆ τους ἐπισκόπου Ἰωσαφάτ καὶ τῶν συντρόφων του. Οἱ δύο Μεδικοὶ ἔπαιρναν ἄδεια νὰ ζητήσουν τὰ χρήματα αὐτὰ ἐπὶ ἓνα ὀλόκληρο ἔτος καὶ μποροῦσαν νὰ χρησιμοποιοῦσαν ὅποιοδήποτε πρόσωπο ἤθελαν σὲ ὅποιαδήποτε ἀπὸ τὶς ἰσπανικὲς κτήσεις στὴν Ἰταλία.

1. Οἱ πληροφορίες ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέα Καρόλου Β' (βλ. ἔγγρ. Ζ', στίχ. 13 - 17). Γιὰ τὸν καρδινάλιο αὐτὸν ποὺ κωλυσιεργοῦσε στὶς ἑλληνικὲς προτάσεις καὶ γιὰ τὸ ρόλο ποὺ ἐπικίεε στὶς σοβρὲς ἀντιθέσεις ποὺ ἐκδηλώθηκαν τὰ χρόνια αὐτὰ μέσα στὴν ἴδια τὴν ἰσπανικὴ αὐλὴ τοῦ Καρόλου καὶ τῆς Μαρίας Ἄννας, βλ. B. Dühr, War der spanische Generalinquisitor Eberhard Nidhard ein ehrgeiziger und halbsüchtiger Streber? Historisch - Politische Blätter 144 (1914) 465 - 484, 554 - 574.

2. «... han presentado [οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Μανιατῶν] aquí [στὴ Μαδρίτη, στὴν αὐλὴ τοῦ βασιλέα] certificación...» κλπ. (ἔγγρ. Ζ', στίχ. 8-9). Πβλ. Η', στίχ. 40.

έκριναν σκόπιμο νά ἐπιστρατεύσουν τή μαρτυρία τῶν πρεσβευτῶν τῆς Τοσκάνης καί τῆς δημοκρατίας τῆς Γένοβας στή Μαδρίτη. Οἱ διπλωμάτες αὐτοὶ ἰσχυρίστηκαν, ἀσφαλῶς ὕστερα ἀπὸ πιέσεις τῶν Ἑλλήνων πού ἐπιδίωκαν τώρα νά ξεπεράσουν τίς δυσκολίες μὲ κάθε τρόπο, ὅτι οἱ κυβερνήσεις τους δέχτηκαν τοὺς Μανιάτες μετανάστες, γιατί ἀποδείχτηκαν ὅτι ἦταν πραγματικοὶ καθολικοὶ («verdaderos católicos») ¹. Ἀλλὰ στίς συμφωνίες τοῦ 1676 οἱ ἄποικοι, πρὶν περάσουν ἀπὸ τὴ Γένοβα στὴν Κορσική, δὲν ἀπαρνήθηκαν σημαντικὰ δόγματα τῆς ὀρθόδοξης πίστεως τους· δέχτηκαν μόνο τὸ πρωτεῖο τοῦ πάπα, κατὰ τὸ παράδειγμα καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων πού ζοῦσαν τότε στὴν Ἰταλία καὶ πού διατηροῦσαν τὴν ὀρθόδοξία τους, ἔστω καὶ οὐνιτικῆ ². Μόνο τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1679 — δυὸ δεκαδὴ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὰ γεγονότα πού ἀφηγοῦμαστε — ἀναγκάστηκαν οἱ Μανιάτες, καὶ ὕστερα ἀπὸ ἰσχυρὲς πιέσεις, νά ἀναγνωρίσουν ἐπίσημα καὶ τὸ filioque καὶ τὸ δόγμα τοῦ καθαρτηρίου τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ³.

Ὅπως κι ἂν ἔχουν τὰ πράγματα, στίς 9 Ἰουνίου 1677 ὁ Κάρολος Β' ἀναγγέλλει τὰ σχετικὰ μὲ τίς προτάσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ τίς συμφωνίες τους μὲ τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης στὸν πρεσβευτὴ του στὴ Ρώμη μαρκήσιο del Carpio· τοῦ ζητᾷ νά μεσολαβήσῃ στὸ Βατικανὸ καὶ νά προσπαθήσῃ νά προωθήσῃ μὲ ἐπιμονὴ τὸ θέμα τῆς ἔγκρισης τῆς συμφωνίας αὐτῆς ἀπὸ τὴν Ἁγία Ἔδρα. Ταυτόχρονα ἔστειλε καὶ στὸν Vélez ἐντολὲς νά ζητήσῃ τὴν ἔγκριση τῶν τοπικῶν διοικητικῶν συμβουλίων τοῦ βασιλείου τῆς Νεάπολης, γιὰ νά μὴν ὑπάρχῃ ἀργότερα περίπτωση νά κωλυσιεργήσουν κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἐποικισμοῦ ⁴.

Ὁ ἀντιβασιλέας παρουσίασε πραγματικὰ στὸ Consiglio Collateral τὰ ὑπομνήματα τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μανιατῶν καὶ τὰ ἔγγραφα πού τοῦ εἶχε στείλει στὸ μεταξὺ ἀπὸ τὴ Ρώμη ὁ Carpio. Ὁ τελευταῖος εἶχε κινήσῃ δραστήρια καὶ ἀποδείχτηκε θιασώτης τῆς ἰδέας τοῦ ἐποικισμοῦ τοῦ βασιλείου μὲ Ἕλληνες μετανάστες ⁵. Στὰ ἔγγραφα ὅμως πού

1. Ἐγγρ. Ζ', στίχ. 9 - 11.

2. Α. Ε. Βακαλοπούλου, ἔ. ἀ., σ. 543.

3. Α. Ε. Βακαλοπούλου, ἔ. ἀ., σ. 544.

4. Ἐγγρ. Ζ'.

5. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ἀντίγραφο ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Κάρολο Β', σταλμένης ἀπὸ τὴ Ρώμη στίς 29 Ὀκτωβρίου 1677 (S i m a n c a s — Estado, legajo 3301, ἀριθ. 104.). Τὸ ἔγγραφο διαβιβάστηκε στὸ Συμβούλιο τοῦ Κράτους στίς 7 Ἰανουαρίου 1678. Ἦς σημειωθῆ ἔδω ὅτι ὁ μαρκήσιος del Carpio — ὁ D. Gaspar de Haro y Guzmán — ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πρῶτο ἀξιόλογους Ἰσπανοὺς διπλωμάτες τοῦ 17ου αἰῶνα καὶ ἀπὸ τοὺς πρῶτο γνωστοὺς ἀντιβασιλεῖς τῆς Νεάπολης (1683 - 1687)· βλ. J. L e f e v r e, Instructions données en 1665 par la reine régente d'Espagne au marquis du Carpio, Bulletin de l'Institut Belge de Rome 21 (1941)

ἔστειλε στὸν Vélez ἡ ἔγκριση τῆς Ἀγίας Ἐδρας προσφερόταν μὲ βαριά ἀνταλλάγματα: Πρώτη προϋπόθεση ἡ ἀναγνώριση τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα, τὸν ὅποῖον οἱ Μανιάτες θὰ ἔπρεπε νὰ θεωροῦν πιά ὡς ἀνώτατο ἀρχηγὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας («suprema cabeza de la Iglesia Griega»). Ἡ ἐκτέλεση τῶν θρησκευτικῶν τους καθηκόντων κατὰ τὸν ἀνατολικὸ τρόπο δὲν θὰ ἐπιτρεπόταν, ἀν οἱ κληρικοὶ τῶν ἀποίκων δὲν ἀπαρνιόνταν τὰ λάθη ποὺ διατηροῦνταν ἀκόμη στὴ λατρεία τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας τους». Καὶ ἐπειδὴ ἡ ὡς τότε πείρα ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες τοῦ βασιλείου ἀπέδειξε ὅτι μόνον ἡ ὑπόσχεση γιὰ τὴν τήρηση τῶν ἔθρων αὐτῶν δὲν ἀρκοῦσε, ἔστω καὶ ἔνορκη, γιὰ νὰ ἐγγυηθῇ στὸ Βατικανὸ τὴν ἐφαρμογὴ τους, κρίνονταν σκόπιμο νὰ ἀποστερηθοῦν οἱ μετανάστες ἀπὸ τοὺς δικούς των ἐφημερίους· ἦταν ἐνδεχόμενον νὰ ὀρκιστοῦν καὶ αὐτοί, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες τῆς Νεάπολης, ὅτι θὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὴς συνήθειες τοῦ πρώτου δόγματός τους, ἀλλὰ ἔπειτα, μὲ μεγάλη εὐκολία καὶ μὲ τὴ γνωστὴ τους εὐελιξία («ligereza»), νὰ ξαναγυρίσουν σ' αὐτὲς καὶ νὰ τὴς καλλιεργήσουν ἀνάμεσα στὸ ποίμνίό τους. Μοναδικὴ λοιπὸν λύση στὸν κίνδυνον αὐτὸ παραμένει ἡ ἀποστολὴ ἄλλων ἐφημερίων γιὰ τὴς θρησκευτικῆς ἀνάγκης τῶν νέων ἀποίκων. Τοὺς κληρικοὺς ὅμως αὐτοὺς θὰ τοὺς ὀρίζη πάντοτε ἡ Ἀγία Ἐδρα, διαλέγοντάς τους εἴτε ἀπὸ τὸ Κολλέγιο τῆς Propaganda Fide εἴτε ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο τῆς Ρώμης. Θὰ ἔπρεπε ἐπίσης νὰ τοὺς καταστήσουν ὑπεύθυνους γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ τους διαγωγὴ ἀπέναντι στὸν Ἰσπανὸ καθολικὸ βασιλεῖα¹.

Σοβαρὸ ἦταν ἀκόμη καὶ τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα, γιὰτὶ τὸ βασίλειο τῆς Νεάπολης δὲν εἶχε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὴς δυνατότητες νὰ ἀναλάβῃ τὰ ἔξοδα γιὰ τὴ μεταφορὰ καὶ τὴν ἐγκατάσταση τῶν Μανιατῶν. Ἡ ἀδυναμία αὐτῆ, ποὺ ὀφειλόταν στὴς κρίσιμες περιστάσεις ποὺ περνοῦσε τὸ κρατίδιο ὕστερα ἀπὸ τὴς ἀναταραχῆς τῆς Σικελίας, ὑποδηλώνει ἴσως καὶ τὸν μεγάλον ἀριθμὸ τῶν οἰκογενειῶν τῶν μεταναστῶν ποὺ θὰ ἔπαιρναν μέρος στὸν ἐποικισμὸ. Τελικὰ συμφωνήθηκε νὰ ἐπιδιώξουν τὴ συμμετοχὴ στὴς δαπάνες καὶ τῶν τοπικῶν φεουδαρχῶν, τῶν βαρόνων. Ἄλλωστε οἱ τελευταῖοι εἶχαν ἄμεσο συμφέρον ἀπὸ τὴν ἀφιξὴ τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ σὲ δικὰ τους

149-235 καὶ Maria Elena Ghelli, Il vicerè marchese del Carpio (1683-1687), Archivio Storico per le Provincie Napoletane, 19 (1933) 280-318, καὶ 20 (1934) 257-282.

1. Ἐγγρ. Η'. Βλ. καὶ Simancas — Estado, legajo 3301, ἀριθ. 104. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἔκαναν καὶ οἱ γενουατικῆς ἀρχῆς στοὺς Μανιάτες τῆς ἐπαρχίας τῆς Vollterra: Στὰ 1675 τοὺς ἐπέβαλαν τὸν Χιώτη βενεδικτῖνον μοναχὸ Odorisio Maria Pieri, τῆς Propaganda Fide. Ἀφοῦ ὀλοκλήρωσε ἐκεῖ ὁ Pieri τὸ προσηλυτιστικὸ του ἔργο, πέρασε ἀργότερα στὴν Κορσικὴ γιὰ νὰ τὸ συνεχίσῃ καὶ στοὺς Μανιάτες ποὺ ἦταν ἐγκαταστημένοι ἐκεῖ (βλ. Α. Ε. Βακαλοπούλου, ἔ. ἀ., σ. 539-540, 544).

φέουδα θά τούς ἐγκαθιστοῦσαν γιά τήν καλλιέργεια δικῶν τους γαιῶν¹.

Τήν ἐγκριση τοῦ συμβουλίου Collateral ἀκολούθησε καί ἄλλη, τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου τῆς Ἰταλίας (Consejo Supremo de Italia). Ὁ Vélez κατόρθωσε καί πάλι νά ἐναρμονίση τίς ἀπόψεις του μέ τή γνώμη καί αὐτοῦ τοῦ ὀργάνου σέ ὅ,τι ἀφοροῦσε τὸ ζήτημα τῶν ναύλων καί τῶν ἐξόδων γιά τήν ἐγκατάσταση τῶν ἀποίκων. Ἄλλωστε καί ὁ ἀντιβασιλέας καί οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Μανιατῶν χρησιμοποιοῦσαν τώρα κατὰ τίς διαπραγματεύσεις τους μέ τὰ διάφορα διοικητικά ὄργανα τῆς Ἰσπανικῆς διοίκησης ἓνα ἀκόμη ἰσχυρὸ ἐπιχείρημα: Οἱ Μανιάτες πού θά ἔρχονταν στὸ βασιλεῖο προθυμοποιοῦνταν νά βοηθήσουν τοὺς Ἰσπανοὺς στὸν πόλεμο πού εἶχε ξεσπάσει τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴ Σικελία καί πού ἀπειλοῦσε ὀλόκληρο τὸ οἰκοδόμημα τῆς Ἰσπανικῆς κυριαρχίας στὴ μεγάλονησο καί στὴν Κάτω Ἰταλία². Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ τελευταῖο ἐπιχείρημα τῶν Μανιατῶν (ἦταν γνωστοὶ καί στὴν Ἰταλία καί στὴν Ἰσπανία γιά τὴ στρατιωτικὴ τους ἐμπειρία καί τίς πολεμικὲς τους ἀρετὲς) ἀποτέλεσε θέμα σοβαρῆς συζήτησης καί στὸ Συμβούλιο τοῦ Κράτους στίς 12 Φεβρουαρίου 1678· δὲν παρατηρήθηκαν τώρα οἱ παλιοὶ δισταγμοὶ γιά τίς προτάσεις τοῦ Δημητρίου Μεδίκου, μολονότι οἱ Ἰσπανοὶ δὲν δέχτηκαν νά κάνουν καί αὐτὴ τὴ φορὰ καμιὰ ὑποχώρηση στὸ θρησκευτικὸ ζήτημα³. Στίς 14 Φεβρουαρίου τὸ ἴδιο Συμβούλιο διαπίστωσε ὅτι καί ὁ Κάρολος Β΄ ὄχι μόνο δὲν εἶχε ἀντιρρήσεις γιά τὴν ἐγκατάσταση τῶν ἀποίκων — ἐφόσον πάντοτε δέχονταν τὸν ὄρο τῆς οὐνίας — ἀλλὰ πρωτοστατοῦσε τώρα στίς προσπάθειες γιά τὴν ἐπίσπευσή της⁴.

Τὰ πράγματα ὁμως περιπλέκονταν καί πάλι στὴ Νεάπολη ἐξαιτίας τῶν οἰκονομικῶν ἐμποδίων. Ὁ ἀντιβασιλέας δέχεται τίς ἐντολὲς τοῦ Καρόλου γιά τὴν ὅσο γινόταν πιὸ σύντομη μεταφορὰ τῶν ἐλληνικῶν οἰκο-

1. Si mancas — Estado, legajo 3301, ἀριθ. 104.

2. Ἑγγρ. Π' καί Si mancas — Estado, legajo 3301, ἀριθ. 103. Γιά τὴν ἐπανάσταση στὴ Σικελία καί τὰ διπλωματικὰ προβλήματα πού προκάλεσε στὴν Ἰσπανία, στὴ Γαλλία, ἀλλὰ καί σὲ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χῶρες, ὑπάρχει πλούσια βιβλιογραφία· βλ. τὸ τρίτομο ἔργο τοῦ Émile Lalo y, La révolte de Messine, l'expédition de Sicile et la politique française en Italie (1674 - 1678), Παρίσι 1929 - 1931, πού ἀντιπροσωπεύει τὴ γαλλικὴ θέση, καθὼς καί τὴν παλαιότερη συλλογὴ ἐγγράφων τοῦ Francesco Guardione, La rivoluzione di Messina contro la Spagna (1671 - 1680), Documenti per servire alla storia di Sicilia, τόμ. 10, Παλέρμο 1906. Γιά τίς ἰσπανικὲς ἀπόψεις βλ. τὸ σχετικὸ κεφάλαιο στοῦ Pedro Agudó Bleye, Manual de historia de España, τόμ. 2, Μαδρίτη 1964, σ. 837.

3. Si mancas — Estado, legajo 3301, ἀριθ. 103, ὅπου σχόλιο τεσσάρων συμβούλων τοῦ βασιλέα Καρόλου πάνω στὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Vélez (τῆς 7 Ἰανουαρίου 1678).

4. Παράρτημα, ἔγγρ. Η', στίχ. 5 - 14, 42 - 46.

γενειῶν, ἀλλὰ, ἐνῶ ἀνέλαβε ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὰ τοπικὰ διοικητικὰ ὄργανα τὴν εὐθύνη γιὰ τὴ θρησκευτικὴ πλευρά, δήλωνε στὸν Ἴσπανὸ μονάρχη ἀδυναμία νὰ διαθέσῃ καὶ τὰ χρήματα τῶν ναύλων κλπ. καὶ ζητοῦσε ἀπὸ τὴ Μαδρίτη πιστώσεις γιὰ νὰ προχωρήσῃ¹. Στις 8 Μαρτίου 1678 τὸ Συμβούλιο τοῦ Κράτους ἀναγνωρίζει τὶς δυσκολίες τοῦ Vélez καὶ εἰσηγεῖται τὴ διάθεσιν τῶν ἀναγκαίων ποσῶν². Παρὰ τὴν εἰσήγγησιν ὅμως αὐτῇ ὁ Κάρολος ἀρνεῖται νὰ ἐγκρίνῃ τὴ δαπάνη ἀπὸ τὰ βασιλικὰ ταμεῖα καὶ ζητᾷ ἀπὸ τὸν ἀντιβασιλέα τοῦ νὰ βρῇ ἄλλους πόρους, χωρὶς νὰ ἐπιβαρύνῃ τὰ δημόσια ἔσοδα³. Αὐτὸ ἀνάγκασε τὸν Vélez νὰ ἀπευθυνθῇ ἄλλῃ μιᾷ φορᾷ στὸν Κάρολο, στὶς 13 Μαΐου 1678, καὶ νὰ τοῦ ζητήσῃ τὴν ἐγκρίσιν γιὰ νέες συμφωνίες μὲ τοὺς βαρόνους τῆς Νεάπολης⁴. Οἱ τελευταῖοι θὰ εἶχαν τώρα πολλοὺς λόγους νὰ δεχτοῦν τὰ οικονομικὰ βάρη τῆς μεταφορᾶς τῶν Μανιατῶν· οἱ πολεμικὲς ἐξελίξεις στὰ σικελικὰ μέτωπα καὶ ὁ συνεχῆς φόβος τῆς γαλλικῆς ἐπέμβασης ἔφερναν σὲ ἄμεσο κίνδυνον ὄχι μόνον τὴν ἰσπανικὴ κυριαρχία, ἀλλὰ καὶ τὰ συμφέροντα τῶν φεουδαρχῶν συνεργατῶν τῆς Ἰσπανίας στὴν Κάτω Ἰταλία. Ἡ παρουσία λοιπὸν πιστῶν καὶ ἐμπειροπόλεμων κατοίκων θὰ τοὺς ἐνίσχυε ἀσφαλῶς στὴν ἀντιμετώπιση τῶν κινδύνων αὐτῶν⁵.

Τὸ Συμβούλιο τοῦ Κράτους συμφώνησε, μὲ ἀπόφασή του τῆς 20 Ἰουνίου πού τὴν ἐπικύρωσε πρόθυμα τὴν ἴδια μέρα καὶ ὁ Κάρολος, ἀνα-

1. *S i m a n c a s* — Estado, legajo 3302, ἀριθ. 1 (εἰσήγγησιν τοῦ Consejo de Estado τῆς 2 Ἀπριλίου 1678).

2. *S i m a n c a s* — Estado, legajo 3302, ἀριθ. 2 (εἰσήγγησιν τοῦ Consejo de Estado τῆς 8 Μαρτίου 1678).

3. *S i m a n c a s* — Estado, legajo 3302, ἀριθ. 179. Ἡ ἀπόφασιν τοῦ Καρόλου σὲ σημείωμα πού μονόγραψε ὁ βασιλέας στὸ ἐξώφυλλο τοῦ ἐγγράφου.

4. Ἐγγρ. Θ'.

5. Ἐγγρ. Θ', στίχ. 19 - 31. Μανιάτες ἄποικοι πρόσφεραν πολεμικὲς καὶ κάθη λογῆς στρατιωτικὲς ὑπηρεσίες καὶ στὰ ἄλλα ἰταλικὰ κράτη, ὅπου ἐγκαταστάθηκαν· αὐτὸ μᾶς πληροφορεῖ καὶ ἡ γνωμοδότησιν τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους τῆς 8 Μαρτίου 1678, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι χρησιμοποίησαν τοὺς πιδὲ κατάλληλους καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀπὸ τοὺς μετανάστες ἢ δημοκρατία τῆς Γένοβας καὶ ἡ Τοσκάνη, ἀλλὰ καὶ «*otros feudatarios de Italia, sacando los más escogidos e idoneos para los exércitos y marinería del armada y galeras. . .*» (*S i m a n c a s* — Estado, legajo 3302, ἀριθ. 2). «Ἀλλωστε ἡ Γένοβα φρόντισε καὶ δέσμευσε τοὺς Μανιάτες μὲ εἰδικὸ ὄρο, πρὶν τοὺς ἐγκαταστήσῃ στὸ ἔδαφος τῆς: «πῶς νὰ εἶναι κρατημένοι νὰ δουλεύουνε τὴν Γαληνότατην Πολιτείαν Θιλάσσου καὶ στεριαῆς, στρατιῶτες γῆ ναῦτες, κατὰ τὶς ἀνάγκας. . .» (βλ. Δ. Β. Β α γ ι α κ ά κ ο υ, Οἱ Μανιάται τῆς Κορσικῆς, σ. 29). Ὁ ὄρος αὐτὸς ἐφαρμόστηκε ὅταν ἡ Γένοβα χρησιμοποίησε τοὺς ἀποίκους τῆς Μάνης στὴν Κορσικὴ γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἀνταρσία τῶν Κορσικανῶν τοῦ 1730 (Α. Ε. Β α κ α λ ο π ο ὑ λ ο υ, Ἱστορία, τόμ. 3, σ. 545).

κοινωνόντάς την στὸν ἀντιβασιλέα δυὸ μέρες ἀργότερα¹. Ἡ ἐπιθυμία τῶν Ἰσπανῶν νὰ ἐπισπεύσουν τὴν ἐγκατάσταση τῶν Μανιατῶν δὲν φαίνεται μόνο ἀπὸ τὶς ἡμερομηνίες αὐτές. Στις 19 Αὐγούστου ὁ Vélez ζητᾷ ἐπειγόντως ἀπὸ τὸν βασιλέα του νὰ ἐπέμβῃ στὰ τοπικὰ συμβούλια τῆς Νεάπολης, ὅπου οἱ γραφειοκρατικὲς διατυπώσεις καθυστεροῦσαν τὴν ὑπόθεση τῆς μετανάστευσης, καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ μὲ βασιλικὴ ἀπόφαση τὴν προτεραιότητα αὐτοῦ τοῦ ζητήματος ἀπέναντι στὰ ἄλλα². Ἡ πρωτοβουλία ὡστόσο τοῦ ἀντιβασιλέα δὲν εἶχε ἄμεσα ἀποτελέσματα. Τελικὰ, ὕστερα ἀπὸ πολλὰς πιέσεις στὸ Συμβούλιο Collateral, ἤρθαν σὲ προσωπικὴ ἐπαφὴ ὁ «decano» τοῦ συμβουλίου αὐτοῦ δούκας τοῦ Santangelo, οἱ βαρόνοι καὶ οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Μανιατῶν, καὶ ἔφτασαν ὅλοι σὲ συμφωνία καὶ ὀριστικὴ ἀπόφαση χωρὶς ἄλλες καθυστερήσεις³.

Στις ἀρχὲς τοῦ 1679 τὸ ζήτημα εἶχε τακτοποιηθῆ ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὰς. Οἱ βαρόνοι χρηματοδότησαν τὴν ἐπιχείρηση τῆς μεταφορᾶς τῶν μεταναστῶν. Κάποιος Domenico Brancati ἀνέλαβε νὰ πραγματοποιήσει τὶς πρῶτες μεταφορὰς μὲ τὸ πλοῖο του, ποῦ ἐξοπλίστηκε στὸ λιμάνι τῆς Νεάπολης καὶ ἐτοιμαζόταν νὰ σαλπάρῃ γιὰ τὴ Μάνη στις ἀρχὲς τῆς ἀνοιξῆς τοῦ 1679⁴.

Ἀπρόβλεπτη ὅμως ἀτυχία ἤρθε καὶ πάλι νὰ ταλαιπωρήσῃ τοὺς Μανιάτες καὶ νὰ καθυστερήσῃ ἀκόμη μιὰ φορὰ τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ ἐποικισμοῦ τους στὴ νέα τους πατρίδα. Ὁ Brancati αὐτὸς εἶχε κατηγορηθῆ τὸν προηγούμενο χρόνον ὅτι μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ του Andrea εἶχαν πάρει μέρος σὲ συνωμοσία τοῦ Ἄγγλου προξένου στὴ Νεάπολη ἐναντίον τῶν ἰσπανικῶν συμφερόντων. Συγκεκριμένα οἱ δυὸ ἀδελφοί, ἐνῶ εἶχαν ἀναμιχθῆ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ στὸν ἐφοδιασμὸ τῆς πολιορκουμένης Μεσσήνης μὲ σιτάρι, ἀπὸ τὴν ἄλλη εἶχαν παίξει ὑποπτο ρόλο σὲ κινήσεις ἀγγλικῶν πλοίων στὰ νερὰ τῆς περιοχῆς⁵. Γιὰ κακὴ λοιπὸν τύχη τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν καὶ τοῦ Ἰσπανοῦ ἀντιβασιλέα, τὰ τοπικὰ δικαστήρια ἔκριναν σκόπιμο νὰ διατάξουν τὴ σύλληψη τῶν Brancati καὶ τὴ φυλάκισή τους

1. Simancas — Estado, legajo 3302, ἀριθ. 179. Πρβ. καὶ legajo 3303, ἀριθ. 187.

2. Simancas — Estado, legajo 3302, ἀριθ. 187. Σχολιασμὸς τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Vélez στὸ Συμβούλιο τοῦ Κράτους στις 28 Σεπτεμβρίου 1678 (Simancas — Estado, legajo 3303, ἀριθ. 186).

3. Simancas — Estado, legajo 3304, ἀριθ. 161 καὶ 162.

4. Παράρτημα, ἔγγρ. Γ'.

5. Τὰ ἔγγραφα τῆς ὑπόθεσης αὐτῆς στὸ Simancas — Estado, legajos 3303, 3305, 3306 (βλ. μνεία στοῦ Ricardo Magdaleno Redondo, Papeles de Estado: Correspondencia y negociación de Nápoles, Βαλλιαδολίδ 1942, σ. 216, 217 καὶ 219).

στις παραμονές τῆς ἀναχώρησης τοῦ πλοίου τοῦ Domenico γιὰ τὴ Μάνη.

Στις 26 Μαΐου 1679 ὁ Vélez ἀνακοινώνει στὸν Κάρολο τὴν κακὴ τροπὴ τῆς ὑπόθεσης καὶ τὸν πληροφορεῖ ὅτι, ὕστερα ἀπὸ τὸ ἀπρόοπτο αὐτὸ γεγονός, ἀνέθεσε τὸ ζήτημα στὸν Gabeota, τὸν πρόεδρο τοῦ Collateral, ὁ ὁποῖος θὰ βρῆ ἀποτελεσματικὸ μέσο νὰ παρακάμψῃ καὶ τὶς τελευταῖες αὐτὲς δυσκολίες — δὲν ἀναφέρεται μὲ ποιὸ τρόπο — ὥστε νὰ μὴν καθυστερήσῃ καθόλου ἢ μεταφορὰ τῶν ἀποίκων¹. Στις 3 Ἰουλίου τὸ Συμβούλιο τοῦ Κράτους συζήτησε στὴ Μαδρίτη γιὰ τελευταία φορὰ τὸ θέμα αὐτό, συνιστώντας μὲ ἀπόφασή του στὸν ἀντιβασιλέα νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴ μεταφορὰ τῶν μεταναστῶν καὶ νὰ μὴ χαλαρώσῃ καθόλου τὸ ρυθμὸ τῆς ἐργασίας («quo no alzi la mano desto»), πρὶν ἀπὸ τὴν ἄφιξη καὶ τὴν ὀριστικὴ ἐγκατάσταση στὸ βασιλεῖο ὅλων τῶν Μανιατῶν μεταναστῶν².

I. K. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

1. Παράρτημα, ἔγγρ. Γ', στίχ. 19 - 24.

2. Simancas — Estado, legajo 3305, ἀριθ. 153, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸ τελευταῖο ἔγγραφο ποὺ βρῆκα γιὰ τὴν ὑπόθεση αὐτὴ στοὺς φακέλους τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους. Ἄς σημειωθῇ ὅτι καὶ στὴ μετανάστευση τῆς Τοσκάνας οἱ μαρτυρίες τῶν πηγῶν σταματοῦν στὴν ἡμέρα τῆς τελικῆς συμφωνίας τῶν Μανιατῶν μὲ τὸν δούκα (9 Νοεμβρίου 1670), χωρὶς νὰ προσφέρουν καμιὰ πληροφορία γιὰ τὴ μεταφορὰ καὶ τὴν ἐγκατάσταση τῶν ἀποίκων (Σ π υ ρ. Π. Λ ά μ π ρ ο υ, 'Ο εἰς Τοσκάναν ἐξοικισμός, σ. 433).

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α *

Α'

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΙΣΠΑΝΟΥ ΠΡΕΣΒΕΥΤΗ ΜΑΡΚΗΣΙΟΥ DE LA FUENTE
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΦΙΛΙΠΠΟ Δ' ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΑΝΗΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ

Βενετία, 24 Δεκεμβρίου 1644

Περὶ ληψῆ. Ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες ἦρθε στὴ Βενετία ὁ ἐπίσκοπος Μάνης (Χριστόφορος), ὁ ὁποῖος τοῦ πρότεινε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐφαρμογὴ ἑνὸς σχεδίου ἐποικισμοῦ Μανιατῶν σὲ περιοχὰς τοῦ ἰσπανικοῦ κράτους, στὴν Ἰταλία ἢ στὴν Ἰσπανία. Ὁ la Fuente ἐκφράζει τὴν ἀπισιοδοξία του ὡς πρὸς τὶς δυνατότητες ποὺ ἔχει τὸ σχέδιο αὐτὸ νὰ πραγματοποιηθῇ, προπάντων ἐξαιτίας τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ὑποψηφίων ἀποίκων (τριάντα χιλιάδες ψυχὰς) καὶ τῶν ἀπαράδεκτων ὄρων, τοὺς ὁποῖους πρόβαλαν οἱ Μανιάτες.

[Ἐκδίδεται γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ ἀποκρυπτογραφημένο ἀντίγραφο, ποὺ βρίσκεται στὸ Archivo General de Simancas — Sección de Estado, legajo 3544, ἀριθ. 14. Ἡ πρωτότυπη, κρυπτογραφημένη ἐπιστολὴ στὸν ἀριθ. 15. Στὸ περιθώριο σημειώνεται τὸ ὄνομα τοῦ ἀποστολέα, ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀποστολῆς καὶ ἡ ἡμερομηνία τῆς παραλαβῆς: «El m(arqués) de la Fuente. Venecia, 24 de diz(iembr)e 1644. R(ecibi)da a 19 de hebre(r)o 1645». Στὸ ἐξώφυλλο τὰ ἴδια στοιχεῖα καὶ περίληψη τοῦ ἐγγράφου: «Venecia. A S(u) M(agesta)d. D(ecifrada). 1644. El m(arqués) de la Fuente, 24 de diz(iemb)re. R(ecivi)da a 19 de hebre(r)o 1645. Da cuenta de la proposicion que le hizo un obispo griego en orden a que querian ser vassallos de Su Mag(esta)d los de la provin(cia) del Brazo de Mayna, para cuyo effecto le dio los capitulos que remite con esta»].

Señor

Los dias pasados vino ami posada un [obispo] griego con otras dos personas de su mism[a nación] y me represento el desseo con que todos [de la] provinçia, que en la Morea se llama
5 *[Brazo de] Mayna, estavan de hallar forma [con que querian pa]ssar a tener la dicha de ser vassalos de [V(uestra) M(a)g(esta)d], sin diferenciar el ser admitidos en [éste o] aquel de Sus reynos. El numero de [las per] sonas diçe que seran mas*

* Ἐκδίδω ἐδῶ τὰ δέκα πλεονεκτητικὰ ἔγγραφα ἀπὸ ἐπιστολὰς ποὺ χρησιμοποίησα στὴν ἐργασία αὐτή. Πολλὲς λίγες ἐπεμβάσεις ἔγιναν στὸ κείμενό τους: στὸ χωρισμὸ τῶν λέξεων, στὴ στίξη καὶ πολλὰ σπάνια στὸν τονισμὸ καὶ τὴν ὀρθογραφία, ὅταν ἦταν ἀναγκαῖο.

de 30 mil [y que de] ellos las 16 mil no solo abiles, [sino desati-
 10 ti]nadisimos a la profesion militar.

Que ha dexar su patria los obligava [el modo] con que por
 christianos los tratavan [los Turcos], y a elegir los reynos de
 V(uestra) M(a)g(esta)d [el cono]çimiento de Su grandeza.

Despues de haverle oydo, me pareció que [este] tratado tenia
 15 mucho de vanidad, p[or que] || dessean ser inmediatam(en)te
 vassallos de V(uestra) M(a)g(esta)d sin depender de otro nin-
 gun señor, y que quando se façilitare el transito para España
 no era facil el disponer lo que ellos proponían; pero hicieronme
 20 tales esfuerzos para que diesse quenta a V(uestra) M(a)g(esta)d,
 que, aunque me pareçia (como digo) propuesta de difiçil exe-
 cución i aunque tube notiçia de que ya la habian hecho al duque
 de Medina de las Torres y que el no abrazarla, el quando tanto
 dessea el serv(ici)o de V(uestra) M(a)g(esta)d comprovaba
 mi modo de entender, todavia me pareçio que tenia poco incon-
 25 ven(ien)te oyr lo que desseavan capitular, que es lo que V(ues-
 tra) M(a)g(esta)d mandara veer por el papel incluso, a que pue-
 de reduçir una infinidad de proposiçiones desatinadissimas.
 Y añadió que si V(uestra) M(a)g(esta)d se servia de admitir
 el ofreçim(ien)to antes de moverse la comunidad, yria el y algu-
 30 nos diputados a la parte que V(uestra) M(a)g(esta)d señalase
 en España, Napoles o Siçilia a reconoçer el territorio donde se
 les señalava la abitación y a poner en forma los capitulos. Con
 esto se encaminó la buelta del Zante para || aguardar mi respue-
 sta y yo espe[ro] lo que V[uestra] M(a)g(esta)d me mandare
 35 escribir p[ara] desengañarle o encaminarle a la parte que fuere
 servido. N(uest)ro S(eño)r, etc.

B'

ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΑΝΙΑΤΩΝ ΑΠΟΙΚΩΝ
 ΣΤΟ ΙΣΠΑΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

(Βενετία, 24 Δεκεμβρίου 1644)

Περὶ ληψῆς. Ἰσπανικὴ μετάφραση τῆς σύμβασης ποὺ παρουσίασε ὁ ἐπί-
 σκοπος Μάνης Χριστόφορος στὸν Ἰσπανὸ πρεσβευτὴ στὴ Βενετία μαρκήσιο de la
 Fuente γιὰ τοὺς ὅρους μὲ τοὺς ὁποίους θὰ πραγματοποιοῦνταν ἡ ἐγκατάσταση
 Μανιατῶν ἀποίκων σὲ περιοχὲς τῆς Ἰσπανικῆς ἐπικράτειας. Βλ. ἀνάλυση τῆς σύμβασης
 στὴ σελ. 122-126.

[Ἐκδίδεται γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ Ἰσπανικὸ ἀντίγραφο, ποὺ βρίσκεται στὸ
 Archivo General de Simancas — Sección de Estado, legajo 3544,

ἀριθ. 17. Τò κρυπτογραφημένο πρωτότυπο στόν ἀριθ. 16. Τετράφυλλο, χωρίς ἀρίθμηση. Στό ἐξώφυλλο ἡ σημείωση: «Vino con carla del m(arquέ)s de la Fu(en)-te de 24 de (diziemb)re '644»].

Capitulos que ha propuesto Christofal, ob(is)po de Mayna, para [pa]sar al serviçio de Su M(a)g(esta)d:

Que se les aya de dar pagado el solito; b[ajeles] suficiēntes para las personas yr o parar a s[u] posiciōn, con que los Mainotes ayan de embarcar bastimentos por su qu[enta]. Que se les asegure de la molestia que podrian [tener] de Veneciānos. Que pasaran a abitar a la parte donde se les [seña]lare, quedando vasallos de Su M(a)g(esta)d, aro[. . . .] per angari, con que se les aia de dar era[rrio con-] servador e vallidi con las clausulas q[ue] tenderan del ministro que diputare S[(u) M(a)g(esta)d]. Que por quenta de Su M(a)g(esta)d se les aya de d[ar o fa]bricar casas, sobre las quales se inpo[nere] çensos a çinco por 100 con todas las [. . . .] las neçesarias, sino es que ellos las quie[ren] fabricar a su costa, que en tal caso pag[aran] el çenso solo del suelo. Que se aya de fabricar una yglesia a costa de Su M(a)g(esta)d por aora, lo más positivamente que pareçiere, que ellos la adornaran y ampliaran, en la qual se les solicite permission de exerçitar el rito griego catolico, sibien la yglesia quedara sugeta al Ordinario de la dioçesi y por consequēcia al Papa, de quien Su M(a)g(esta)d y sus subçesores impetran la permission de conservarse en el rito griego, como queda d(ic)ho. Que la justiçia sera administrada por un juez nombrado por Su M(a)g(esta)d, conforme el estilo de la provinçia donde les dieren abitacion, y que, quando no sea letrado, aia de tener un azesor nombrado tambien por Su M(a)g(esta)d, quien suplican que, en caso de hallarse personas abiles de naçion griega de los que ay pasaran, sea antepuesto a otros. Que ellos mismos eligiran su sindico en forma que en las universidades del rey[no de] Nap(ole)s, el qual ha de cuidar de la hazienda y de los negoçios publicos y sera uno de [sus] ricos y nobles. Que eligiran tambien un camarlengo [en] serviçio del comun y uno otro sera[n nombra]dos de Su M(a)g(esta)d. Que Su M(a)g(esta)d les conzedera ezenzion por diez años de todas las inposiciones ya puestas o que [pondran] aunque sea para la propia defensa del [reyno]. Que por el mesmo tiempo de diez años s[le] les de aloxar soldados; que si alguno de los Mainotes fabri-

[cara a su] costa casa y la proveyre de los utens[illos, en es]te
 caso tendra privilegio perpetuo de aloxar soldados. Que en ter-
 ritorio que se les señalar[e] les repartiran la parte que pareziere
 40 porporçionada a la familia de cada uno, juzgandolo dos personas
 nombradas por Su M(a)g(esta)d, otras dos diputadas por ellos,
 y que a la tierra de labor que se les señalare se le inpondra aquel-
 la carga para Su M(a)g(esta)d, que pareziere justa, y otras con-
 dizones en combeniencia de Su M(a)g(esta)d, que se expresaran
 45 quando se llegue a la conclusion. Que a los Maynotes les quede
 libre la taberna, horno y molinos condicionalmente que, si ent[re]
 ellos quisiesen poner sobre esto algunas inposiçiones, precediendo
 lizençia de Su M(a)g(esta)d, quede libre el benefiçio que se sa-
 care para la Comunidad. Que si alguno o algunos de los griegos
 50 quisi[er]en yr a abitar a otro lugar de los de Su M(a)g(esta)d,
 deva ajustarse a bibir conf[orme] a la yglesia latina, pero que
 en qualqu[ier] parte donde abitaren debaxo de las m[ismas]
 franquisias por el tiempo que los dem[as]. Que si los Maynotes
 se inclinaren a la ma[rina], deban usar solamente el comerzio
 55 [. . . .] sin pasar a la pirateria, incurriendo e[n tal caso] penas,
 si lo hizieren sin el consentimiento de [Su M(a)g(esta)d]. Que
 como buenos vasallos tendran por am[igos] o por ememigos los
 que Su M(a)g(esta)d tubiere por [suyos]. Que Su M(a)g(e-
 sta)d, por gratificar el trabajo y [lo] que hazen aora los Mayno-
 60 tes uss[ando] de Su grandeza, se servira de man[dar] se den al-
 gunas pensiones o entre[tenimientos] a algunos de los principa-
 les May[notes], de los que se juzgaren que lo mere[çen], || mas
 sirviendose dellos en los puestos militares o en tierra o en la mar,
 segun la profesion de cada uno, y que muriendo en el serviçio
 65 la mitad de los que se les huviere señalado pase a sus hijos, y que
 al prelado, quien ellos llaman obispo, se servira tambien Su
 M(a)g(esta)d de mandar señalar alguna pension eclesiastica,
 como se suele dar a los prelados de aquella nacion que asisten
 a las yglesias que tienen en Napoles, Siçilia y otras partes. Que
 70 tambien suplican a Su Ma(g)(esta)d que mande señalar algun
 estipendio a un maestro griego, porque pueda tener escuela pu-
 blica. Que todos estos capitulos se ayan de poner en la forma com-
 binientc al juizio de pers(on)as diputadas por ambas partes.

Γ'

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΕΥΤΗ ΜΑΡΚΗΣΙΟΥ DE LA FUENTE
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΦΙΛΙΠΠΟ Δ' ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΠΟΥ
ΕΠΕΒΑΛΛΑΝ ΤΗΝ ΑΝΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΕΠΟΙΚΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΜΑΝΙΑΤΩΝ

Βενετία, 8 Ἰανουαρίου 1656

Π ε ρ ί λ η ψ η. Ὁ μαρκήσιος de la Fuente ἀπολογεῖται γιὰ τὴν τακτικὴ ποῦ ἀκολούθησε στὸ ζήτημα τῆς μετανάστευσης τῶν Μανιατῶν στὸ Ἰσπανικὸ κράτος καὶ συγκεκριμένα γιὰ τοὺς λόγους ποῦ τὸν ἔκαναν νὰ προσπαθῇ νὰ καθυστερήσῃ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἐποικιστικοῦ σχεδίου. Προσθέτει στὴ δική του γνώμη καὶ τὶς ἀπόψεις τοῦ προξένου τῆς Ἰσπανίας στὴ Ζάκυνθο (Cesare Latino) καὶ ἐκφράζει σοβαρὰ ἀντισυχνίες γιὰ τὶς ἀντιτουρκικὲς ἐνέργειες τῶν Μανιατῶν καὶ τὶς ἐπιπτώσεις ποῦ θὰ ἔχουν αὐτὲς στὴν ὑπόθεσή τους.

[Ἐκδίδεται γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ ἀποκρυπτογραφημένο ἀντίγραφο, ποῦ σώζεται στὸ Archivo General de Simancas — Sección de Estado, legajo 3555, ἀριθ. 19. Δίφυλλο χωρὶς ἀρίθμηση. Στὸ περιθώριο τῆς α' σελίδας σημειώνονται τὸ ὄνομα τοῦ ἀποστολέα, ὁ τόπος καὶ ἡ ἡμερομηνία ἀποστολῆς: «El marq(ué)s de la Fuente. Venecia, 8 de en(er)o '656». Στὸ ἐξώφυλλο (=σελ. δ') ἀναγράφονται τὰ ἴδια στοιχεῖα καὶ περίληψη τοῦ ἐγγράφου: «Venecia. A S(u) M(agestad). 1656. El marq(ué)s de la Fuente, 8 de en(er)o. R(ecivi)da a 2 de hebr(er)o. Remite unos papeles que le havia embiado Zesar Latino, consul del Zante, sobre la materia del Brazo de Mayna»].

Señor

Mandando V(uestra) M(a)g(esta)d responder a un despacho mio de 21 de agosto, en que le dava cuenta de los que havian escrito los del Brazo de Mayna y de la forma en que yo havia respondido, me ordena que continue el avisar lo que en este negocio se ofreciere, gobernandome sin hacer emporio en la materia. Lo que en ella puedo decir a V(uestra) M(a)g(esta)d es que desde el principio que se movió la platica, me he mantenido en los terminos generales, reconociendo que el tiempo no permitia poner en execucion por aora nada de lo que aquellos pueblos dessean. Y tambien dire que, con carta de 13 del passado || que recibí esta semana, me remite el consul del Zante los dos papeles inclusos, en que mandará reconocer V(uestra) M(a)g(esta)d, no solo el ardor con que aquella gente dessea la fortuna de verse en su obediencia, pero que se van empeñando en alg(un)os actos de hostilidad, con que podrian solicitar su ruina. Yo escribo al consul, manteniendole con las esperanzas de la orden de V(uestra) M(a)g(esta)d y que los advierta, que si tratan de hacer novedades, podian reducir las cosas a terminos que no pudiesen lograr su desseo. Hablame el consul en una leva de aquella nación, año-

diendo que havia juzgado conveniente suspenderlo por aora. Y no teniendo yo ninguna noticia || desta materia, juzgō que deve de haver entrado en ella con orden del conde de Castrillo. Y assi no puedo ni escribir nada al Zante en este particular, ni decir
 25 otra cosa a V(uestra) M(a)g(esta)d, cuya singular prudenciā haviendo mandado considerar los papeles que remito, ordenara lo que tuviera por mas conven(ien)te a Su serv(içi)o. N(uest)ro S(eño)r, etc.

Δ'

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ, ΚΑΙΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΑΟΥ
 ΤΗΣ ΜΑΝΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΟΞΕΝΟ ΤΟΥ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΑ
 ΤΗΣ ΝΕΑΠΟΛΗΣ ΣΤΗ ΖΑΚΥΝΘΟ CĒSARE LATINO

Βίτυλο, 27 Ὀκτωβρίου 1655

Περίληψη. Ἀπαντώντας σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Cesare Latino διαβεβαιώνουν καὶ πάλι τοὺς Ἴσπανοὺς γιὰ τὴν ἀπόφαση ὅλων τῶν κατοίκων τῆς Μάνης νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν στὸ κράτος τοῦ Ἰσπανοῦ βασιλέα. Ζητοῦν ἐπίσης νὰ τοὺς σταλοῦν ὅπλα καὶ πολεμοφόδια, καθὼς καὶ Ἴσπανοὶ ἀξιωματοῦχοι, οἱ ὁποῖοι θὰ τοὺς ὀδηγήσουν σὲ ληστρικές ἐπιδρομὲς ἐναντίον τουρκικῶν κέντρων τῆς νότιας Πελοποννήσου (Σπάρτη, Καλαμάτα καὶ Πασαβιά). Ἀπὸ τὶς στρατιωτικὲς αὐτὲς ἐπιχειρήσεις θὰ κερδίσουν μεγάλες ποσότητες ἀπὸ τὰ ἐφόδια ποὺ θὰ χρειαστοῦν γιὰ τὸ ταξίδι τῶν μεταναστῶν καὶ τὶς ἀνάγκες τοῦ Ἰσπανικοῦ στόλου, μὲ τὸν ὅποιο θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ μετανάστευση. Ἀναγγέλλουν τὶς ὡς τότε ἐπιτυχίες τους ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ προτείνουν στὸν Ἰσπανὸ βασιλέα νὰ ἐπέμβῃ στὴ Μάνη καὶ νὰ γίνῃ κύριος ὅλης τῆς περιοχῆς.

[Ἐκδίδεται γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὴν ἰταλικὴ μετάφραση τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, ποὺ ἔκαμε ὁ Cesare Latino γιὰ τὸν Ἰσπανὸ πρεσβευτὴ στὴ Βενετία. Τὸ ἔγγραφο σώζεται στὸ Archivo General de Simancas — Sección de Estado, legajo 3555, ἀριθ. 20. Δίφυλλο χωρὶς ἀρίθμηση. Στὸ περιθώριο τῆς σελ. α' ἡ λέξις: «Copia» καὶ στὸ ἐξώφυλλο (= σελ. δ') ἡ σημείωση: «Copia de carta que los obispos, primados y pueblos del Brazo de Mayna escribieron a Zesar Latino, consul del Zante, en Vitulo a 27 de oct(ub)re de 1655»].

*Habbiamo havuto la lettera di V. S., con la quale ci dice, che viene avisato per duplicate lettere dell'ecc(elenti)a del s(igno)r marchese della Fuente, ambasciator per S(ua) M(aes)tà in Venetia, et ultimamente per lettere dell'ecc(elenti)a del s(igno)r
 5 conte de Castrillo, Vice Rè di Napoli, per la conclusione del trattato gia incominciato molti anni sono con il s(igno)r duca di Medina dellas Torres, per la cui partita resto imperfetto, per il datto parte alla d(et)ta ecc(elenti)a del s(igno)r ambasc(iato)re in Venetia, per compiacere alla volontà di questo popolo, sendosi*

10 *questo partito alla volta di Spagna. Di nuovo, conforme al desi-*
derio che noi teniamo de condurci ad habbitare in nuovi paesi
senza alcun reggio gravame, per vivere e morire sotto Principe
Christiano e fuggire da queste barbaro, ci scrivate se parte o
 15 *tutti della provincia siamo d'una stessa volontà, a che rispondia-*
mo che tutti per gracia d'Iddio siamo d'un medesimo parere
pronti, quando qui capitasse per ordine reggio alcun capo con
officialli per l'administratt(io)ne della guerra, de far conoscer
al Rè quanto siamo valorosi i liberi Laconij e Lacedemonij,
 20 *per che || siamo certi che al solo comparer dell'armata in queste*
rive i Turchi restaranno morti di tema sendo a noi ben notti i loro
pensieri, che se haveremo arme tanto neccesaria per la guerra,
noi punto non li stimiamo; circa il quale proposito V(ostra)
S(ignoria) ci riechiede la quantità che bisogna per armar questo
 25 *popolo, a che si dice haver bisogno di 15 m(ille) archibuggi al-*
lemanij, polvere, mici et altre cose necesarie per armare 20 m(il-
le) huomini trovandosi anche in questa prov(inci)a tre o quatro
mille archibuggi. Per quanto aspeta all'ubbidenza che si richiede,
noi prometiamo d'ubbidire con riverenza e fede cordiale à chi
 30 *sarà mandato dal Rè, et alli suoi officiali, mentre per la disci-*
plina di guerra non vi è qui alcuno che non sapi maneggiar armi.
Cavalli e giomente mille in circa <in circa> s'attrovano in questa
prov(inci)a et molto maggior numero in pochi giorni si puo ac-
quistare de Sparta et altri luocchi del nemico circonvicini; selle
 35 *e brighe solamente ci mancano. Circa poi la quantità de vasselli*
che fossero sufficienti per l'imbarco di queste genti V(ostra) S(i-
gnoria) puo far il conto quante navi possano supplire per imbar-
care || quaranta mille e più persone, con le loro robbe, seben spe-
riamo che a noi venga fatto con orden reggio di aquistar nuovo
 40 *regno al Cattolico et Christianiss(i)mo Rè di Spagna. Pure se*
ci convenisse partire quando haveremo modo di tuore con noi tut-
ti li nostri haver, ogni uno haverà vettovaglie per il viaggio et
per un anno cosi di carnaggi, come di altre cosse necesarie, et per
noi et per l'armata. Nel riimanente noi tutti siamo unitam(ent)te
 45 *separati dal Turco et giornalmente andiamo depredando i suoi*
paesi. In particolar, nelli territorij di Sparta, Calamata e Pas-
sava habbiamo fatto preda di più di otto mille peccore, havendo
anco preso molti Turchi, che giornalmente si vanno rescatando;
non pensiamo acio che possa succedere ma solam(en)te in tempo

di tribulatt(io)ne collochiamo ogni nostra speranza negl' aviti
 50 di S(ua) M(aes)tà, con la quale gia anni sono siamo stati in
 trattato, o che ci mandi soccorso e capo, sotto il cui comando pos-
 siamo far testa e muover guerra contro il barbaro o pure ci levi
 da questo paese. Di nuovo replicchiamo a V(ostra) S(ignoria) che
 non speriamo in altro se non nel || nostro Christianiss(i)mo Rè
 55 di Spagna, o che ci levi de qui con l'armata o che ci invij alcun
 capo per guerreggiare. Et in vero e grand'utile ad'un Prencipe
 di poter ammassar in un hora 12 mille huomini valorosi e pra-
 tichi della guerra et avanzandosi solo 20 miglia di paese trovare
 pure altre 20 mille e più, greci tormentati dalla barbara gene-
 60 ratt(io)ne; e cio ecetuate l'armi senz' altra spesa imaginabile. E
 sapi V(ostra) S(ignoria) che non si da effecto a questo negotio
 prima che il Turco possa far testa, noi tutti andaremo a fil de
 spada; onde preghiamo V(ostra) S(ignoria) coadiuvarsi in opera
 tanto grata a Dio, e con le parole e coi fatti assicurandola che
 65 noi haveremo sempre Lei et la sua discendenza per nostri pa-
 droni. Dio ci aiuterà niente agiung(end)o de vantaggio in simil
 proposito, perche con la lettera scritta in lingua italiana diedi
 conto a V(ostra) S(ignoria) di quanto bisogna et la presente si
 è formata con contento de tutti della prov(inti)a, che a quest'ef-
 70 fetto si radunorono, vescovi, primati e popoli delli luocchi, i quali
 sotto scriveranno con la propria mano a suo tempo restando ser-
 o(ito)ri a V(ostra) S(ignoria).

Da Vitulo, li 27 de ott(ob)re 1655.

E'

ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ, ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΗΠΟΦΟΝΤΑ
 ΤΗΣ ΜΑΝΗΣ

(Βίτυλο, 27 'Οκτωβρίου 1655)

Π ε ρ ί λ η ψ η. Ἡ περιοχή τοῦ Βραχίονα τῆς Μάνης χωρίζεται σέ δυο μεγάλες ζώνες, ἀπό τις ὁποῖες ἡ μιὰ, ἡ πρῶτη εὐφορῆ, κατοικεῖται ἀπὸ 4.070 οἰκογένειες, ἐνῶ ἡ δευτέρα, ἡ πρῶτη τραχιὰ καὶ ἀγονη, ἀπὸ 2.020 οἰκογένειες. Τῆς πρῶτης οἱ κάτοικοι εἶναι περίπου 25.000 ψυχές καὶ τῆς δευτέρας ἄλλες 15.000. Χαρακτηρισμοὶ γιὰ τοὺς Μανιάτες καὶ στοιχεῖα γιὰ τὸν τρόπο τῆς διοίκησής τους.

[Ἐκδίδεται γιὰ πρώτη φορά ἀπὸ τὴν ἰταλικὴ μετάφραση, πού ἔκανε με βάση τὸ ἐλλογιμὸ πρωτότυπο ὁ Cesare Latino γιὰ τὸν Ἰσπανὸ πρεσβευτὴ στὴ Βενετία. Τὸ ἔγγραφο σώζεται στὸ Archivo General de Simancas — Sección de Estado, legajo 3555, ἀριθ. 21. Τὸ κείμενο τῆς μετάφρασης εἶναι γραμμένο στὶς πρῶτες πρῶτες σελίδες ἐνὸς τετραφύλλου χωρὶς ἀριθμηση].

La provintia del Brazo di Maina e divisa in due pertinenze et in due vescovati: La prima parte principia da Gastizza che è vicina a Zarnata, verso la parte di Calamata, et arriva fino a Vitulo, nella qual pertinenza vi sono Mandigna, Zarnata,
 5 *Gartizza, Androvista, Prartio, Mielea, Piazza, Nomici, Cutuvagli, Langada, Chilefà, Crionero, Siderocastro, Carea, Catrona, Vacha, Caropogli, Cartagnioti, Aracona, Aiorovarites, Leftigni et Vitulo. In tutti questi luoghi vi sono fuochi num(er)o quatro-*
 10 *mille settanta, cioè 4.070. Questa parte è la più migliore et frutifera di tutta la prov(inti)a, gente comoda et applicata alli lavori, produce sedde, gottoni, oglio, formenti, biave, mele et ha molto bestiame.*

Nella seconda parte vi sono Chimova, Caria, Pirog, Archia, Culumia, Carigna, Omia, Chita, Calognius, Chipulà,
 15 *Cunos, Omea, Faglica, Cicaglia, Fatia, Gnifi, Sella, Castro, Castello, Colochithia, Afunga, Vata, Draghites, Lagocori, Ferraporto, Stavricchi et Cavallos. || In tutti questi luoghi vi sono fuochi numero due mille e vinti, cioè 2.020, che fanno in tutta la prov(inti)a fuochi num(er)o 6.090. Questa parte è molto maggior dell'altra, ma tutta sterile, non produce altro che orggio, poco grano et quantità di valonida. Ha poco bestiame. La gente è quasi tutta rustica, attende alle rapine et è di natura altiera e barbara, difficile a sottometersi; et tutta la provintia vice libera senza chi la regge o governa, et le loro differenze vengono decisse dalli*
 20 *vescovi, clero e primati, come giudici arbitri; ne vi è superiorità fra di loro dal maggior al minore, facile a tumultuare nel suo rito. La prima pertinenza farà da 25 mille anime, gente buona et ragionevole, et l'altra farà da 15 mille anime, tutta armigera et che manegiano perfetam(en)te il moscheto, et per far scorrerie insuperabili; non hanno cavalli, ma sebene pochi muli e giomente,*
 30 *quantità boni per arrar la terra, poco bestiame minuto, per che il sito del paese è tutto montuoso e molto aspro. Hanno due vescovi, et questi stando nelli loro termini sono riveriti. Sono tutti spirituosissimi et nelle loro interessi || molto scaltri et penetrativi et conservatori della loro libertà.*

Questo è tutto il Brazzo di Mayna: Terre, cassali, vescovi, primati et popoli.

5'

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΑΝΙΑΤΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΕΔΙΚΟΥ

Μαδρίτη, 9 Φεβρουαρίου 1672

Π ε ρ ί λ η ψ η. Ἐκτελώντας βασιλική ἐντολή τῆς 31 Ἰανουαρίου 1672 τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους μελέτησαν ὑπέμνημα τοῦ Μανιάτη Δημητρίου Μεδίκου, σχετικὸ μὲ τοὺς λόγους ποὺ ἀνάγκαζαν τοὺς συμπατριῶτες του νὰ ζητοῦν νὰ μεταναστεύσουν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους στὸ βασίλειο τῆς Νεάπολης. Τὸ ὑπέμνημα αὐτὸ ἔφτασε στὴν ἰσπανικὴ κυβέρνησις μὲ συνημμένη ἐπιστολὴ τοῦ ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης μαρκησίου τῆς Astorga. Τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου, ἀναγνωρίζοντας τὴ σπουδαιότητα τῶν προτάσεων τῶν Μανιατῶν, προτείνουν τὴν παραπομπή τους στὰ δύο ἄλλα ἀνώτατα κρατικὰ βασιλικά συμβούλια, τὸ Συμβούλιο τῆς Ἰταλίας καὶ τὸ Συμβούλιο τῆς Καστίλλης, ὥστε ἡ ἀπόφασις νὰ παρῆ ὕστερα ἀπὸ συνεννόησις καὶ λεπτομερῆ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος.

[Πρωτότυπο. Ἐκδίδεται γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ Archivo General de Simancas — Sección de Estado, legajo 3295, ἀριθ. 22. Ἀριστερὰ στὸ περιθώριο ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους: «El duque de Alburquerque, | el conde de Ayala, | el Contest (abl) e de Cast (i-ll) a». Στὸ ἐξώφυλλο: «De off (ici) o y p (ar) te — en M (adri) d, 9 de febrero — 1672. | El Consejo de Estado. | Con un mem (oria) l del diputado | de la prov (inci) a de Esparta, Brazo | de Mayna, y una carta del | marqués de Astorga sobre lo que pretende». Ἀριστερὰ ἡ προσθήκη καὶ μονογραφή τῆς βασιλίσσης: «Como parece y assi | lo he mandado»].

Señora

Con decreto de 31 del pasado se sirve V(uestra) M(a)g(esta)d
|³ de mandar se vea en el Consejo el me- |⁴ morial adjunto de Don De-
metrio de |⁵ Medici, diputado de la provincia de |⁶ Esparta, Brazo
de Mayna, en que |⁷ refiere los motivos que obligan a |⁸ los naturales
della a desear pasar |⁹ a vivir en los dominios del Rey |¹⁰ n(uest)ro
S(e)ñor, y asimismo la carta que |¹¹ le acompaña del marqués de
Astor- |¹² ga en la misma materia. |¹³ Y habiendose ejecutado lo que
V(uestra) M(agedad) |¹⁴ se ha servido mandar, consideran- |¹⁵ dose
que siendo de la calidad que |¹⁶ es y conben(ien)te, se examine muy
es- |¹⁷ pecialm(en)te por los Consejos a quien |¹⁸ propiam(en)te to-
care, parece será |¹⁹ bién que V(uestra) M(a)g(esta)d se sirva man-
dar |²⁰ se remitan estos papeles al Consejo |²¹ de Italia para que re-
presente a |²² V(uestra) M(a)g(esta)d lo que se le ofreziera y que |²³ la
consulta que hiciera se vea |²⁴ también en el de Castilla; y si |²⁵ des-
pués de haver entendido V(uestra) M(agedad) |²⁶ lo que estos Con-
sejos discussieren, |²⁷ fuere V(uestra) M(a)g(esta)d servida que

una y |²⁸ *otra consulta se vea en este, dirá en-* |²⁹ *tonces a V(uestra)*
M(a)g(esta)d lo que juzgare ser |³⁰ *de su servicio.*

En M(adri)d a 9 de |³¹ *febrero de 1672.*

[Μονογραφὸς τῶν συμβούλων:] *Albuquerque, Ayala, Contestable*
de Castilla.

Z'

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ ΚΑΡΟΛΟΥ Β'
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΕΥΤΗ ΤΟΥ ΣΤΗ ΡΩΜΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΔΡΑΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΑΝΙΑΤΩΝ

Jadraque, 9 Ἰουνίου 1677

Περίληψη. Ὁ βασιλέας (Κάρολος Β') ἀνακοινώνει στὸν πρεσβευτὴ τοῦ
στῆ Ρώμη μαρκήσιο τοῦ Carpio τίς συνεννοήσεις ποὺ εἶχε πραγματοποιήσει μὲ τοὺς
ἀντιπροσώπους τῶν Μανιατῶν (ἀντιβασιλέας τῆς Νεάπολης) μαρκήσιος Vélez.
Ὁ τελευταῖος τοῦ εἶχε στείλει ἐπιστολὴ στὶς 16 Μαΐου 1677, μὲ τὴν ὁποία τοῦ ζη-
τοῦσε νὰ ἐξασφάλισῃ τὴ συγκατάθεσιν τῆς Ἀγίας Ἐδρας γιὰ τὴν ἐγκατάστασιν στὸ
βασίλειό του τῶν Μανιατῶν μεταναστῶν, οἱ ὅποιοι θὰ ἀποδέχονταν τὸ καθολικὸ
δόγμα, ὅπως ἔκαναν παλαιότερα οἱ συμπατριῶτες τους ποὺ εἶχαν μεταναστεύσει σὲ
περιοχὰς τῆς Φλωρεντίας καὶ τῆς Γένοβας. Ὁ βασιλέας ἀναφέρει ὅτι ἔλαβε βε-
βαιώσεις τῶν πρεσβευτῶν τῶν δυὸ αὐτῶν κρατῶν, ἀπὸ τίς ὁποῖες φαινόταν ὅτι ἡ
ἄδεια γιὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἑλλήνων δόθηκε ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἀποδείχτηκαν εἰ-
λικρινεῖς καθολικοί. Ζητοῦσε λοιπὸν ἀπὸ τὸν πρεσβευτὴ του νὰ προωθήσῃ τὴν ὑπό-
θεσιν τῆς μετανάστευσης ἀποσπώντας τὴ σχετικὴ ἄδεια τοῦ Βατικανοῦ, ποὺ ἐξαι-
τίας τῆς κωλυσιεργίας τοῦ καρδινάλιου Nidardo καθυστέρουσε πολὺ.

[Πρωτότυπο. Ἐκδίδεται γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ *Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores — Archivo de la Embajada de España cerca de la Santa Sede, Sección de Estado, legajo 74, φ. 72 r*. Ἀντίγραφό του
στὸ φ. 71 r, ἀπ' ὅπου καὶ οἱ συμπληρώσεις, μέσα σὲ ἀγκύλες, τῶν λέξεων ποὺ λεί-
πουν ἀπὸ τὸ πρωτότυπο ἐξαιτίας τῶν καμένων ἄκρων τοῦ ἐγγράφου. Στὸ ἐξώφυλλο
(=φ. 71^a) ἡ σημείωσις: «El Rey n(uest)ro Señor. | Por Estado - Rez(ivi)do
en 18 de junio. | Por el Rey». Ἀριστερὰ, στὸ ἴδιο φύλλο, ἡ διεύθυνσις: «Al mar-
qués del Carpio, primo gentilh(ombr)e | de su Camara de su Consejo de Esta-
do, gran Chanciller de las In-(dia)s y su embax(ad)or en Roma» καὶ δεξιὰ
ἡ περίληψις τοῦ ἐγγράφου: «Sobre la admission que | pretenden los de la prov-
[in] | cia de Esparta debajo de | la protección de S(u) M(agesta)d ordi - | na
a V(uestra) E(xcelencia) se informe en est[a] | corte si hay algun incon- | he-
niente». Κάτω: «Viene por copia»].

[*El Rey*]

Marqués del Carpio, primo gentilhomme de mi Camara, Gran
Canciller [de las] |³ Indias y mi embaxador en Roma. Haviendome
propuesto la provincia de Esparta, |⁴ Brazo de Mayna, en la Morea,
por medio de sus diputados el anhelo con que está d[e] |⁵ muchos años

a esta parte de ponerse devajo de mi amparo bien manteniendose à [mi] ¹⁶devocion, subministrandosele los medios necesarios a este fin ó permitiendoles pas[ar] ¹⁷sus familias a mis dominios de España ó Italia, por evadirse de que el Turco los d[er]o-] ¹⁸mine y conservarse en la religion catholica, que dicen profesan, en cuya atestacion h[ic]an ¹⁹presentado aquí certificación de los residentes de Florencia y Genova que asisten ²⁰en esta corte, por las quales parece fueron admitidas en sus estados algunas de estas ²¹familias, que no huvieran permitido si no fuesen verdaderos catholicos, tuve por bi[en] ²²encargar al Marqués de los Vélez me informase lo que en esta materia se le ofreciese [y] ²³en carta de diez y seis del pasado dice que consistiendo la admision desta gente en mis ²⁴dominios del examen que se ha de hacer en esa corte, y si a los ministros de la Iglesia se ²⁵ofrece alguna duda ó reparo en el punto de la religion que profesan, havia escrito ²⁶sobre ello a cardenal Nidardo y no le havia respondido, y que ós repitiria a vos la ²⁷instancia; y por lo que conviene salir de este negocio os encargo y mando hagais lue- ²⁸go la diligencia en la conformidad que el Marqués os huviere prevenido, para ²⁹que en vista de lo que con esta inteligencia informare, tome yo la resolucion que más ³⁰sea servido.

³¹De [Jadraque] a 9 de junio de 1677.

[Υπογραφή:] Yo el Rey

³²Va por copia en 26 de mayo.

³³Bar(tolo)me de Legasa

Η'

ΕΝΩΜΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΙ Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΑΝΙΑΤΩΝ ΣΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΗΣ ΝΕΑΠΟΛΗΣ

Μαδρίτη, 14 Φεβρουαρίου 1678

Περίληψη. Με έντολή της 28 Νοεμβρίου 1677 ο βασιλέας Κάρολος Β' συνιστούσε στον (άντι)βασιλέα της Νεάπολης) μαρκήσιο Vélez να προωθήσει την υπόθεση της μετανάστευσης των «Σπαρτιατών», οι οποίοι είχαν ζητήσει με αντιπροσώπους των να τους επιτραπεί να εγκατασταθούν στην Ισπανική επικράτεια για να σωθούν από την τουρκική σλαβιά και να διαφυλάξουν τη χριστιανική («καθολική») τους πίστη. Ίκανοποιώντας ο Vélez τη βασιλική έντολή απάντησε στις 7 Ιανουαρίου 1678 ότι, όπως είχε αναφέρει και με παλαιότερο έγγραφό του, που το είχε διχρημάσει με το Συμβούλιο της Ιταλίας στις 29 Οκτωβρίου 1677, κτόρθωσε να επισπεύσει τις συλλογές του με το τοπικό συμβούλιο της Νεάπολης, το Collateral, και να εξασφαλίσει τη συνείδησή του για τον έποικισμό. Είχε πάρει στο μεταξύ

ἀπὸ τῆ Ρώμη καὶ τῆ συγκατάθεση τῆς Ἀγίας Ἐδρας, πού, ὅπως τοῦ ἔγραψε ὁ (πρηνεβουτῆς ἐκεῖ) μαρκήσιος Carpio, δόθηκε μὲ δυὸ προπάντων ὄρους: οἱ μετανάστες θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποκηρύξουν τὶς «σχισματικέες» τοὺς πεποιθήσεις καὶ τὶς πλάνες τοῦ (ὀρθοδόξου) δόγματός των καὶ νὰ δηλώσουν μὲ ὄγκο ὅτι θὰ δεχτοῦν νὰ ἀναγνωρίζουν στὸ ἐξῆς τὸν Πάπα ὡς κεφαλὴ τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας. Ὁ ἀντιβασιλέας δὲν ἔβρισκε ἄλλα ἐμπόδια γιὰ τὴν πραγματοποιήσιον τῆς μετανάστευσης, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τοῦ ταμείου τοῦ βασιλείου του νὰ καλύψῃ τὰ ἐξόδα τῆς μεταφορᾶς τῶν ἀποίκων· ζητοῦσε ἀπὸ τὸν Ἰσπανὸ μονάρχη νὰ λύσῃ τὸ θέμα αὐτὸ ὕστερα ἀπὸ συνεννόησιν πού θὰ γινόταν (στὴν Μαδρίτη) μεταξύ τῶν ὑπουργῶν του καὶ τοῦ εἰδικοῦ ἐκπροσώπου τῶν Μανιατῶν. Ἐν Συμβούλιον τοῦ Κράτους, λαμβάνοντας ὑπόψιν τὰ δεδωμένα αὐτὰ καὶ τὶς γνωμοδοτήσεις τῶν ἄλλων κρατικῶν συμβουλιῶν — πρῶτον πάντων τὴν εὐμενῆ εἰσήγησιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἰταλίας, πού ἐτόνιζε στὴν ἀπόφασίν του τὴν προσφορὰ τῶν ἀποίκων νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἰσπανοὺς στὸν πόλεμον τῆς Σικελίας — ἐισηγεῖται στὸν βασιλέα τὴν ἀποδοχὴ τῶν προτάσεων τοῦ Vélez καὶ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἰταλίας.

[Πρωτότυπο. Ἐκδίδεται γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ Archivo General de Simancas — Sección de Estado, legajo 3304, ἀριθ. 102. Ἀριστερά, στὸ περιθώριον, τὰ ὀνόματα τῶν συμβούλων: «Marq(ué)s de Astorga, | marq(ué)s de (M(on)te Alegre, | Don Pedro de Aragón, | duque de Medina Celí». Στὸ ἐξώφυλλον: «De oficio — Madrid a 14 de febrero 1678. | Acordose en 12. — | El Consejo de Estado — | Con carta del marqués | de los Vélez en parl(icula)res | de la provincia de Esparta». Ἀριστερά, προσθήκη τοῦ Καρλόου Β', μὲ τὴ μονογραφίαν του: «Assi lo he mandado». Κάτω: «Bar(tolo)mé de Legasa»].

Señor

Satisfaciendo el marqués de los Vé-³lez al despacho de 28 de noviembre⁴ proximo, en que V(uestra) M(a)g(esta)d fue servido⁵ ordenarle que sin mas dilazion infor-⁶ mase sobre la pretension que los de⁷ la provinvia de Esparta, Brazo⁸ de Mayna, tienen de que se les de⁹ domicilio en el Reyno de Nápo-¹⁰les, assi por sacudir la serbidumbre¹¹ del Turco con que se halla, como por¹² conservarse en la religion catholi-¹³ca que observa debajo de la protecci-¹⁴on y amparo de V(uestra) M(a)g(esta)d, remite¹⁵ con la carta inclusa de 7 del pasa-¹⁶do copia dela, que escrivio por la¹⁷ via del Consejo de Italia en 29¹⁸ de octubre, en la qual se refiere, que ha-¹⁹viendose tratado en el Colateral (a-²⁰sistiendo el marqués) esta mate-²¹ria con vista de lo que sobre ella²² respondió el marqués del Carpio²³ y hallando que en Roma no se rehu-²⁴sa la admisión desta gente, con²⁵ calidad que abjuren de todo gene-²⁶ro de scismas y herrores, que pade-²⁷zen, y prestando juramento de²⁸ obediencia a la Santa Sede, como cave-²⁹za de la Iglesia Griega, con otras³⁰ circunstancias en mayor resguar-³¹do de la religion Catholica; solo³² halla el marqués la negazion³³ al transporte de aquellos natu-³⁴rales, haviendo de ser el gasto de l-³⁵a costa de la Real Hazienda, res-³⁶pecto de no

permitir aquel Patri-³⁷ monio en el estado presente el me-³⁸ nor desavio, por leve que sea, por lo³⁹ qual sería de parecer que este pun-⁴⁰ to se discurriese aca con la persona⁴¹ que solicita esta dependencia. ⁴² Respecto de tener entendido el Con-⁴³ sejo que por el de Italia se ⁴⁴ ha servido V(uestra) M(a)g(esta)d de conzeder ⁴⁵ el domicilio que solicitan los⁴⁶ Espartanos, es de parecer que sien-⁴⁷ do V(uestra) M(a)g(esta)d servido mande se le ⁴⁸ participe lo que sobre esto huvi-⁴⁹ ere consultado el de Italia, por ⁵⁰ lo que mira a la gente con que ⁵¹ esta provincia ha ofrezido servir ⁵² en la guerra de Siçilia, para que ⁵³ teniendolo entendido pueda ⁵⁴ representar a V(uestra) M(a)g(esta)d, lo que so-⁵⁵ bre este punto se le ofreziere. ⁵⁶ V(uestra) M(a)g(esta)d mandara lo que fuere servido.

⁵⁷ *En Madrid a 14 de hebrero de 1678.*

⁵⁸ *Por la brevedad acordo el Consejo que fue-⁵⁹ se con mi señal.*

[μονογραφὴ τοῦ βασιλέα:] *Carlos*

Θ'

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΝΕΑΠΟΛΗΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΡΟΛΟ Β' ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΞΟΔΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΜΑΝΙΑΤΩΝ ΑΠΟΙΚΩΝ

Νεάπολη, 13 Μαΐου 1678

Π ε ρ ί λ η ψ η. Ὑστερα ἀπὸ νέα παρέμβαση τοῦ βασιλέα (Καρόλου Β') στὴν ὑπόθεση τῆς μετανάστευσης τῶν «Σπαρτιατῶν», πού ἔγινε μὲ ἔγγραφο πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης στὶς 15 Ἀπριλίου 1678, ὁ τελευταῖος ἀναγκάζεται νὰ διαβεβαιώσῃ καὶ πάλι τὸν Ἰσπανὸ μονάρχη γιὰ τὴν τήρηση τῶν συμφωνιῶν σὲ σχέση μετὰ τὸ θρησκευτικὸ δόγμα τῶν ἀποίκων καὶ νὰ τοῦ ἐπαναλάβῃ τὶς ἀνυπέβλητες δυσκολίες πού συναντοῦσε γιὰ τὴ μεταφορὰ τους (ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὶς νέες τους ἐστίες). Καὶ ἐπειδὴ ἡ μετανάστευση αὐτὴ ἐνδιέφερε ἄμεσα τοὺς τοπικοὺς φεουδάρχες (βαρόνους) — δὲν θὰ κέρδιζαν μόνον ἐργατικὰ χέρια μετὰ τὸν ἐποικισμὸ καὶ τὴν καλλιέργεια τῶν κτημάτων τους, ἀλλὰ καὶ πιστοὺς συμμάχους στὴν ἀντιμετώπιση τῶν σβαρῶν κινδύνων (πού προκάλεσε γιὰ τὰ συμφέροντά τους ἡ ἀνταρσία τῆς Σικελίας) —, ἀποφάσισε ὁ ἀντιβασιλέας νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ τὴν δικὴ τους συμμετοχὴ στὶς δαπάνες τῆς μεταφορᾶς τῶν μεταναστῶν.

[Πρωτότυπο. Ἐκδίδεται γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ *Archivo General de Simancas* — Sección de Estado, legajo 3302, ἀριθ. 180. Στὸ ἐξώφυλλο: «Náp(ole)s — a S(u) M(agesta)d — '678. | El m(arqué)s de los Vélez, 13 de mayo. | Re(cibi)da en 8 de junio. | En particulares | de la provincia de | Esparta». Στὴν ἀριστερὴ στήλῃ προσθήκη τῆς 18 Ἰουνίου, μονογραμμμένη ἀπὸ τὸν Κάρολο: «M(adri)d, a 18 de junio 1678: | Que se participe al Cons(ej)o de | Italia y si S(u) M(agestad) fuese servido | con vista de los que represen-|tare, remitirlo al Cons(ej)o, dira | sobre ello lo que se le ofreziere. | Los 3 s(eñore)s. Carlos»].

Señor

Reyterando V(uestra) M(a)g(esta)d, en despacho de 15 del
|³ pasado, su Real orden sobre la admisión |⁴ de las familias de la
provincia de Espar- |⁵ta y su transsporte a este Reyno, me encar- |⁶ga
V(uestra) M(a)g(esta)d que quando tubiere disposición |⁷ para ello
procure la execución aten- |⁸diendo en primer lugar a asegurar en-
|⁹ teramente el punto que toca a la religion; |¹⁰ y habiendo referido a
V(uestra) M(a)g(esta)d todo lo que |¹¹ en la materia se ha obrado
y diligencias |¹² que han precedido para afianzar (sin |¹³ escrupulo)
el punto de la fee y el estado |¹⁴ en que queda el manejo del transpor-
te |¹⁵ de estas familias, puedo añadir que, |¹⁶ quando se huviese de
practicar por quen- |¹⁷ta de la Real Hazienda de V(uestra) M(a)g(e-
sta)d lo difi- |¹⁸cultaria infaliblemente el excesivo gasto |¹⁹ a vista de
la necesidad presente, y resultan- |²⁰do la mayor utilidad de esta admi-
sión |²¹ en veneficio de los varones, en cuyos lugares ||²² habran de
entrar a vivir las familias |²³ referidas, se discurre oy en que contri-
buián |²⁴ a los gastos de la conducción, pués sin este |²⁵ medio y el de
que los mesmos interesados |²⁶ deveran disponer para que por todas
par- |²⁷tes se ayuda al cumplimiento de su pro- |²⁸posición, que daran
inperfectas las di- |²⁹ligencias que se han aplicado, y ellos en |³⁰ la
mesma sugeción al enemigo comun |³¹ de que procuran librarse, y a
que yo ati- |³²endo muy particularmente para que |³³ reduciendose a
acto posible el intento re- |³⁴ferido gozen de la Santa intención y |³⁵ cle-
mençia de V(uestra) M(a)g(esta)d, cuya Cat(óli)ca R(ea)l P(er-
sona) |³⁶ g(uar)de Dios, como la Chr(istianda)d ha menester.

|³⁷ Nápoles, 13 de Mayo de 1678.

[ὕπογραφή :] *El Marqués de los Vélez*

I'

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΝΕΑΠΟΛΗΣ
 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΡΟΛΟ Β' ΣΧΕΤΙΚΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ
 ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ
 ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΝΗ ΣΤΗ ΝΕΑΠΟΛΗ

Νεάπολη, 26 Μαΐου 1679

Π ε ρ ί λ η ψ η. Ἡ μεγάλη καθυστέρηση στὴν ἔναρξη τῆς μεταφορᾶς τῶν με-
 ταναστῶν (ἀπὸ τῆ Μάνη) στὸ βασίλειο τῆς Νεάπολης ἀνάγκασε τὸν βασιλέα (Κά-
 ρολο Β') νὰ ζητήσῃ στὶς 13 Ἀπριλίου 1679 πιστὴ ἐφαρμογὴ τῶν διαταγῶν του καὶ
 ἐπίσπευση τοῦ ἐποικισμοῦ. Ὁ (ἀντιβασιλέας) Vélez ἀπολογεῖται — ὑπενθυμίζοντας
 καὶ ἐπιστολὴ του τῆς 3 Φεβρουαρίου — μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι, τὶς παραμονὲς τῆς ἀνα-
 χώρησης ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Νεάπολης τοῦ πλοίου ποῦ θὰ ἔφερνε τὴν πρώτη ἀποστολὴ

τῶν ἀποίκων, συνελήφθη ὁ πλοίαρχός του Domenico Brancati, μετὸν ὁποίον οἱ βαρόνοι εἶχαν κάνει κιόλας τὶς συμφωνίες γιὰ τὶς δαπάνες τοῦ ταξιδιοῦ. Γιὰ νὰ ξεπεραστῇ ἡ ἀπρόβλεπτη αὐτῇ δυσκολία, ὁ Vélez ἀνέθεσε καὶ πάλι στὸν πρόεδρο τοῦ (Συμβουλίου) Collateral Gabeota, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐπιφορτιστῇ ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση ὄλων τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου μετὴν ὑπόθεση αὐτῇ, νὰ βρῇ μέσο καὶ νὰ ἐπισπεύσῃ μετὰ κάθε τρόπο τὴν πραγματοποίηση τῆς μεταφορᾶς τῶν μεταναστῶν.

[Πρωτότυπο. Ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ Archivo General de Simancas—Sección de Estado, legajo 3305, ἀριθ. 154. Στὸ ἐξώφυλλο: «Nápoles — a S(u) M(a)g(esta)d — 1679. | El marq(ués) de los Vélez, 26 de mayo. | R(civili)da en 24 de junio. | Repre(sen)ta lo que la prision | de los Brancatis ha | atrasado la conduzion | de las familias de Es-|parta a aq(ue)l Rey(n)o por | tener ajustado un na-|vio suyo p(ar)a ello, pe-|ro que no obstante se | trabajava en la | disposizion de esta mat(e)ria»].

Señor

*En despacho de 13 del pasado se sirve ³ V(uestra) M(a)g(esta)d citar el recivo de mi carta de 3 ⁴ de febrero, en que referi el estado que ⁵ tenia el transporte de las familias de Spar-⁶tanos a este Reyno; y diciendome ⁷ V(uestra) M(a)g(esta)d observe las ordenes, que a este in-⁸tento se me han dirigido, puedo añadir ⁹ a lo que he representado a V(uestra) M(a)g(esta)d sobre ¹⁰ la materia, que havien-
dose dispuesto la ¹¹ primer condución de esta gente en un ¹² navio de Dom(en)i-co Brancati, que se aguar-¹³dava en esta bahía, hallan-
dose promptos ¹⁴ algunos varones a la contribución de los ¹⁵ gastos, sea suspendido la execución ¹⁶ a causa del arresto del asentista (a que ¹⁷ fue preciso proceder por los motivos que he ¹⁸ participado à V(uestra) M(a)g(esta)d), con que se va dis-¹⁹curriendo en los medios, que puedan facilitar ²⁰ la efectución de lo tratado, a cuyo fin ²¹ he advertido al Reg(en)te Gabeota (a quien con ²² parecer del Colateral he encargado el ²³ manejo de esta dependencia), que procure ²⁴ adelantarla, todo lo posible, y de lo que se ²⁵ offreciere y obrare daré expresamente quen-²⁶ta à V(uestra) M(a)g(esta)d, cuya C(atólic)a R(eal) P(ersona) g(uar)de Dios, ²⁷ como la Ch(ris)t(i)anda a menester.*

De Nápoles ²⁸ à 26 de mayo de 1679.

[ὑπογραφή:] *El Marqués de los Vélez*